

Vida Tekei Erika

A Mentor Kiadó néprajzi kiadványai – 1996–2010

Romániai magyar néprajzi kiadványok 1989 előtt

A romániai magyar néprajzi könyvkiadás kezdeti – a két világháború közötti – időszakából több nagyobb terjedelmű, a száz oldalt meghaladó munkát említhetünk.¹ Az 1919–1944 közötti periódus néprajzi bibliográfiáját összeállító Váczy Leona² szerint az általa összegyűjtött és rendszerezett anyag kilencven százaléka – tanulmányok, ismertetések vagy népköltészeti gyűjtések – folyóiratokban és napilapokban jelent meg (Váczy 1998: 3).

Az 1989 előtti romániai magyar néprajzi könyvkiadás³ első korszakát – az 1919–1947 közötti könyvkiadást – Keszeg Vilmos leginkább az

¹ Akár cím szerint is felsorolható e korszak valamennyi, nagyobb terjedelmű néprajzi kiadványa, a szerzők által választott témák ismertetése érdekében:

Domokos Pál Péter: *A moldvai magyarság*. Csíksomlyó, 1931. 303. p.;

Szabó T. Attila: *Kéziratok énekeskönyveink és verses kézirataink a XVI–XIX. században*. Zilah, 1934. 221. p.; Bándy Mária – Vámszer Géza: *Székely táncok*. Minerva, Kolozsvár, 1937. 123. p.;

Makkai Endre – Nagy Ödön: *Adatok téli néphagyományaink ismeretéhez*. (Erdélyi Tudományos Füzetek, 103.) Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 1939. 202. p.;

Tóth István: *A magyar díszítés alapformái*. Kolozsvár, 1939. 212. p.;

Vámszer Géza: *Szakadát. Egy Szeben megyei magyar szóróvány*. Erdélyi Enciklopédia, Kolozsvár, 1940. 133. p.; Balázs Márton: *Adatok Háromszék vármegye néprajzához. A gyűjtés ideje 1891–1905*. Sepsiszentgyörgy, 1942. 145. p.;

Járdányi Pál: *A kidei magyarság világi zenéje*. (Borsavölgyi kutatások. Néprajz.) Erdélyi Tudományos Intézet, Kolozsvár, 1943. 107. p.;

Vajkai Aurél: *Népi orvoslás a Borsa völgyében*. (Borsavölgyi kutatások. Néprajz.) Erdélyi Tudományos Intézet, Kolozsvár, 1943. 187. p.;

K. Kovács László: *A kolozsvári hóstátiak temetkezése*. Erdélyi Tudományos Intézet, Kolozsvár, 1944. 424. p.

A felsorolt néprajzi kiadványokat Váczy Leona könyvészeti anyaga (Váczy 1998) és a Jakab Albert Zsolt által összeállított, javított és kiegészített *Romániai magyar néprajzi bibliográfia* <http://neprajzibibliografia.adatbank.transindex.ro/> alapján válogattam.

² Váczy Leona (1913–1995) 1941–1974 között a kolozsvári egyetemi könyvtár munkatársa volt.

³ Keszeg Vilmos: *Romániai magyar néprajzi könyvkiadás 1989 előtt*. <http://lexikon.adatbank.ro/tematikus/szocikk.php?id=50> (Közzététel: 2010.11.25.)

Erdélyi Tudományos Intézethez és a néprajzi szemléletet felvállaló, jelentősebb folyóiratokhoz⁴ köti. Az első néprajzi publikációk az *Erdélyi Tudományos Füzetekben*⁵ jelentek meg.

A második korszak – az 1948–1989 közötti időszak – könyvkiadása elsősorban a Bukarestben működő Kriterion Könyvkiadóhoz köthető. Az 1969-ben minisztertanácsi határozattal létrehozott intézmény a romániai nemzeti kisebbségek kiadványainak megjelentetése céljából jött létre. Az 1970–80-as években a kiadó a romániai magyar néprajzi könyvkiadás legfontosabb fórumává vált.⁶ Ennek a korszaknak valamennyi néprajzi kiadványát nem sorolom fel, néhány szerzőt, címet emelek ki. Sorra jelentek meg az 1970-es, 1980-as években a tárgyi kultúra, a díszítőművészet, a munkavégzés és munkaszervezés néprajzának regionális szintézisei,⁷ a szövegfolklor körébe tartozó balladagyűjtemények,⁸ mesegyűjtemények⁹ és egyéniségmonográfiák,¹⁰ népi memoárok,¹¹ a történeti néprajz előzményének tekinthető kiadványok.¹² Kós Károly és Faragó József szerkesztésében 1976-tól jelent meg a *Népismereti Dolgozatok* tanulmánygyűjtemény-sorozat.¹³ A folklórtudomány legújabb eredményeit, az elméleti munkákat¹⁴ is közzétette a kiadó.

Keszeg Vilmos a tudományos kutatás és értelmezés módszereit is számba veszi az 1989 előtti romániai magyar néprajzi könyvkiadás áttekintésének összegző részében. Az 1970-es interpretatív fordulat előtt a leírás, az

⁴ *Erdélyi Irodalmi Szemle* (1924–1929), *Erdélyi Fialatok* (1930–1940), *Erdélyi Múzeum* (1874–1917, 1930–1947), *Erdély* (1892–1917, 1930–1948), *Korunk* (1926–1940).

⁵ Az *Erdélyi Tudományos Füzeteket* Kolozsvárott 1926–1929 között az Erdélyi Irodalmi Szemle, majd 1930–1947 között az Erdélyi Múzeum-Egyesület adta ki. (Lásd a *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon. I. A–F.* Erdélyi Tudományos Füzetek szócikkét. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1981, 330.)

⁶ Lásd a *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon III. Kh–M.* Kriterion Könyvkiadó szócikkét. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1994, 201–209.

⁷ Kós–Szentimrei–Nagy 1972, Kós–Szentimrei–Nagy 1974, Kós–Szentimrei–Nagy 1978, Kós–Szentimrei–Nagy 1981, Faragó–Nagy–Vámszer 1977, Péntek 1979.

⁸ Kallós 1970, Albert 1973, Ráduly 1975, Bura 1978, Pozsony 1984.

⁹ Horváth 1970, 1975, Nagy 1976.

¹⁰ Ráduly 1979, Albert 1989, Faragó 1970, Szabó J. 1977, Imreh L. 1985.

¹¹ Tamási 1971, Gyóri 1975, Kocsis 1988, Salamon 1979.

¹² Imreh I. 1973, Imreh I. 1979, Imreh I. 1983, Egyed 1981.

¹³ Lásd a *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon IV. N–R.* Népismereti Dolgozatok szócikkét. Erdélyi Múzeum-Egyesület–Kriterion Könyvkiadó, Bukarest–Kolozsvár, 2002, 138–140.

¹⁴ Faragó 1977, Demény 1980, Nagy 1974, Nagy 1978, Vőő 1981, Gazda 1980.

összehasonlítás, a funkcionalizmus és a tipológia volt a domináns, később „a kultúraelemzés módszerei között meghonosodott a strukturalizmus, a szemiotika, a kommunikációelmélet, a szociológiai módszer.”¹⁵

Romániai magyar néprajzi kiadványok 1989 után

Az 1989-es rendszerváltás után a romániai magyar könyvkiadás robbanásszerűen kibővült. Az 1980-as évek második felében bevezetett sajtóigazgatási szigorítások ellehetetlenítették a kéziratok megjelenését, a Kriterion Könyvkiadó ebben az időszakban már nem adhatott ki nyelvészeti, néprajzi és történelmi kiadványokat. A rendszerváltás, az új kiadók megjelenése, a néprajzi oktatás, kutatás, a formális intézményhálózat újjászerveződése lehetővé tette a korábban kiadatlanul hányódó, kiadásra várakozó kéziratok megjelenését. A kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetemen több évtizedes szünet után 1990-től újraindulhatott a magyar nyelvű néprajzi, majd ehhez kapcsolódóan megkezdődhetett az antropológiai oktatás. Az antropológiai képzés intézményesítetten a szociológia karon indult. A néprajz tanszék a néprajzos képzésen belül érvényesítette az antropológiai szemléletet. Ugyancsak 1990-ben alakult a romániai magyar néprajzi kutatások, rendezvények, a szakmai élet szervezésében – konferenciák, előadások, könyvbemutatók, kiállítások – meghatározó intézmény, a Kriza János Néprajzi Társaság¹⁶ (KJNT), mely a kolozsvári néprajz és antropológia tanszék háttérintézménye is. A KJNT 1992-től adja ki évi rendszerességgel az évkönyveit és Kriza Könyvek című sorozatában a néprajzi kiadványokat. Csíkszeredában még a rendszerváltás előtt, az 1980-as években alakult, és akkoriban informálisan működött a Kommunikációs Antropológiai Munkacsoport¹⁷ (KAM). Kutatásaik eredményeit, írásait akkoriban *A Hét*¹⁸ című hetilap tudományos ismeretterjesztő mellékletében, a

¹⁵ Forrás: <http://lexikon.adatbank.ro/tematikus/szocikk.php?id=50>

¹⁶ Lásd a *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon III. Kh–M.* Kriza János Néprajzi Társaság szócikkét. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1994, 214.

¹⁷ Lásd a *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon III. Kh–M.* Kommunikációs Antropológiai Munkacsoport szócikkét. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1994, 72–73.

¹⁸ Lásd a *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon II. G–Ke.* A Hét (Hét) szócikkét. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1991, 152–155.

*TETT*¹⁹-ben közölték. A KAM kutatócsoport időközben nevet változtatott, Regionális és Antropológiai Kutatások Központja néven kezdeményezett székelyföldi, regionális kutatásokat, és 1995-től jelent meg a csíkszeredai Pro-Print Könyvkiadónál *Helyzet Könyvek* című sorozata.

A Kriterion Könyvkiadó 1989 után is megjelentetett, és mind a mai napig megjelentet néprajzi könyveket is, ám az 1990-es évek elején több erdélyi városban is könyvkiadó létesült, melyek szintén vállalkoztak/vállalkoznak néprajzi/antropológiai kiadványok közzétételére (a marosvásárhelyi Mentor Kiadó, a csíkszeredai Pallas-Akadémia és a Pro-Print Kiadó, a székelyudvarhelyi Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, a kolozsvári Koinónia Kiadó). A Mentor, a Pro-Print és az Erdélyi Gondolat könyvkiadók 1992-ben, a Pallas-Akadémia és a Koinónia 1993-ban alakultak. Mindegyik kiadó szépirodalmat, gyermekkönyveket, a tudomány különböző területeit és különböző művészeti ágakat reprezentáló kiadványokat is megjelentet. Erdélyben az 1990-es évektől napjainkig a legtöbb néprajzi kiadvány a Kriterion Könyvkiadónál, a Mentor Kiadónál, a Pallas-Akadémia és a Pro-Print Kiadónál jelent meg.

Dolgozatomban a továbbiakban a marosvásárhelyi Mentor Kiadó által 1996–2010 között megjelentetett néprajzi kiadványokat ismertetem, más könyvkiadók hasonló jellegű kiadványaira nem térek ki. A Mentor Kiadónak 1998–2010 között munkatársa voltam, 1998-tól végeztem a néprajzi kiadványok szöveggondozását, 2004-től szerkesztését és/vagy korrektúráját, 2007-től pedig a kiadó néprajzi kiadványainak és gyermekkönyveinek felelős szerkesztője voltam.

A Mentor Kiadó néprajzi kiadványai

A marosvásárhelyi Mentor Kiadót 1992 februárjában a *Látó*²⁰ szépirodalmi folyóirat akkori munkatársai alapították. 1993-ban kezdett könyvkiadóként működni, célja és határozott szándéka kezdetben az élő erdélyi

¹⁹ Természet–Ember–Tudomány–Technika rövidítése.

²⁰ A *Látót* 1989 decemberében alapították, az *Igaz Szó* folytatásaként. Az *Igaz Szó* 1953 júniusától kéthavonta, 1954 januárjától havonta jelent meg. Közös fóruma volt tulajdonképpen a korszak minden romániai magyar írójának. A *Látó* főszerkesztője 1989–2005 között Markó Béla volt. (Lásd a *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon III. Kh–M. Látó* szócikkét. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1994, 259–260.)

magyar írók műveinek kiadása volt. A könyvkiadó profilja az évek során megváltozott, a világirodalom klasszikusai és kortárs szerzők műveit jelentette meg magyar fordításban, majd szakított a szépirodalom-centrikussággal, és néprajzi meg történelmi kiadványok, képzőművészeti monográfiák, Márton Áron hagyatéka és vallástörténeti sorozat, gyermekkönyvek és egyéb kiadványok is bekerültek a kiadói tervbe. 1998-tól évente 40–50 könyv jelent meg a kiadó gondozásában.

A kiadónál megjelent néprajzi/antropológiai kiadványokat a megjelenés időrendjében ismertetem, dolgozatomban összegző részében pedig összefoglalom a tárgyalt időszakban megjelent kötetekre, e könyvek kapcsán az erdélyi magyar tudományos könyvkiadásra vonatkozó gondolataimat.

Az első két néprajzi kiadvány 1996-ban jelent meg. A kiadói tanács tagjai ekkor Gálfalvi György, Káli Király István, Kovács András Ferenc, Láng Zolt és Markó Béla voltak.

Zsigmond József – Palkó Attila *Magyaró néphagyományaiából (Szemelvények)* című kézírata kalandos, nehéz utat járt be, míg végre könyvformát ölthetett. A már tulajdonképpen húsz évvel korábban elkészült kéziratot az évek során többen is lektorálták, szerkesztették – Salamon Anikó, Faragó József, Szabó Zsolt, Keszeg Vilmos –, ide-oda küldözgette a hatalmi bürokrácia, majd akadályozta megjelenését a cenzúra, míg végül az 1990-es évek közepétől három kötetben megjelenhetett Magyaró község monográfiája. A Mentor Kiadónál megjelent tanulmánygyűjtemény tulajdonképpen a második ebben a sorozatban. Az első kötet, *Magyaró – Egy Felső-Maros menti falu évszázadai*,²¹ melyet Palkó Attila írt és szerkesztett, a Kriterion Könyvkiadó gondozásában jelent meg 1995-ben. A Mentor Kiadó gondozásában megjelent második kötetben a község család- és névtörténetét olvashatjuk, ebben találjuk a népköltészeti alkotásokról (gyermekmondókák, verses levelek, emlékversek, közmondások és szólások, találós kérdések), az emberi élet fordulójáról, ünnepi szokásokról szóló tanulmányokat. Mindezt a mindennapi élet természetes rendjében, funkciójuk betöltése közben láttatják a szerzők. A kötethez Barabás László írt előszót.

²¹ Ennek a kötetnek négy nagy fejezete van: I. A legrégebb időktől 1850-ig. Történeti folyamat. II. Gazdaság és társadalom. III. Népesedés és oktatás. IV. Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc a Felső-Maros mentén.

Tófalvi Zoltán *Sóvidéki népi fazekasság* című könyve a másik, 1996-ban megjelent kötet.²² A szerző történeti néprajzi módszert alkalmaz – a múzeumokban és magángyűjteményekben²³ található tárgyi anyagot – bizonyíthatóan sóvidéki származású kerámiákat – összeveti a levéltári források adataival; ismerteti a firtosi régészeti feltárás kerámia-leletanyagát; elkészítette a sóvidéki fazekasok kataszterét; ismerteti a korondi fazekasság technikáját is, készítményeik funkcionális és esztétikai vonatkozásait, és nyomon követhetjük az értékesítés időbeli alakulását. A sóvidéki fazekasság történetét az első írásos emlékektől, a 17. század elejétől az 1990-es évek elejéig követi nyomon. Ehhez a kötethez Selmeczi Kovács Attila írt előszót.

1998-ban három néprajzi kiadvány jelent meg a kiadó gondozásában. A kiadói tanács tagjai ekkor Gálfalvi György, Kovács András Ferenc, Láng Zsolt, Markó Béla és Vida Gábor.

Palkó Attila és Zsigmond József *Magyaró hétköznapijai* címmel Magyaró monográfiájának harmadik kötetét teszi közzé. A jellegzetes népi mesterségeket (földművelés, állattartás, havasolás, tutajozás,²⁴ szűcsmesterség) és egyéb népi tevékenységeket (vadfogás, halászat, disznóölés, népi táplálkozás, a malmok és molnárok) ismertetik. Külön fejezetben mutatják be a magyarói asszonyéletet.²⁵

Barabás László *Forog az esztendő kereke. Sóvidéki népszokások* című könyvében a Sóvidék szokásrendszerének azt a rétegét kívánja bemutatni, amely a naptári és egyházi évhez, az ünnepekhez és jeles napokhoz, a természet és a munka éves ritmusához, ciklusaihoz, vagyis a ciklikus időhasználathoz kapcsolódik. Mint Pozsony Ferencnek e kötethez írott

²² Néhány évvel korábban, 1992-ben a *Néprajzi Látóhatár*-ban jelent meg a szerzőnek tanulmánya a sóvidéki népi fazekasságról (Tófalvi 1992). Ebben felhívja a figyelmet a csupán leírásra szorítkozó megközelítés bővítésének szükségességére. Véleménye szerint a tanulmányozott, kutatott kérdéscsoport gazdaságantropológiai, szociál- és individuálpaszichológiai, kommunikációelméleti, szemiotikai és kultúrantropológiai megközelítésére is szükség van.

²³ Fogarastól Münchenig, az erdélyi múzeumokon és gyűjteményeken túl a budapesti Néprajzi Múzeumig keresi fel az egyes intézményeket, múzeumokat és magángyűjteményeket.

²⁴ Palkó Attilának a tutajozásról és Zsigmond Józsefnek a havasolásról szóló tanulmányát korábban az 1979-es *Korunk Évkönyv* közölte (Palkó 1979 és Zsigmond 1979).

²⁵ Az asszonyeletről szóló fejezet a Kriza János Néprajzi Társaság vándorgyűlésére készült.

előszavából is megtudhatjuk, egyetlen nagyobb tanulmány sem készült korábban a Székelyföld népszokásairól. Bár saját bevallása szerint a szerző elsősorban a leíró módszert alkalmazza, és elsődleges célja az adat- és forrásközlés, a népszokások világát összetett társadalmi-kulturális jelenségként mutatja be, a szokásokat az őket életető közösség tagjai által érthető jel-, jelentés- és üzenetrendszer keretében, a közösség életét jól meghatározó funkciók szerint. Gyűjtési szempontjai a népszokások nemek és korcsoportok szerinti tagozódása, és annak nyomon követése, hogy az elmúlt száz évben hogyan változott meg a szokásrendszer, milyen tartalmi, formai, funkcióbeli változások következtek be, és hogy a makrotársadalmi események, az életmód változása hogyan befolyásolták a népszokások gyakorlását.

A harmadik, 1998-ban megjelent kötet, Madar Ilona *A Sóvidék valóságosságáról* című munkája szintén a Sóvidékhez kapcsolódik. A könyv szerzője az egyházak vezetéséről, az iskola és tanítás rendszeréről ír, az emberi élet fordulói és az egyház kapcsolatáról, viszonyáról, az erkölcsi életéről. Történeti áttekintést nyújt a 14. századtól a huszadik század végéig, leíró módszert alkalmaz, meglehetősen esetlegesen válogatott források és szakirodalom alapján. A magyarországi kutató, Pusztainé dr. Madar Ilona a magyar nyelvterület több vidékén végzett néprajzi gyűjtőmunkát – a Duna–Tisza-közén, a dunántúli Káli-medencében, Vas megyében, Szlovéniában és Burgenlandban, a szlovákiai Zoboralján és a Garammentén, és Erdélyben, a Sóvidéken is. Hogy a Sóvidéken pontosan mikor gyűjtött, a kötetből nem derül ki. Annyit tudunk meg, hogy adatközlői a huszadik század első felében születtek, a szerző az időseket kérdezte meg a Sóvidék korábban időtlennek, változatlanak tekintett népi kultúráját kutatva, mely – a szerző véleménye szerint – az utóbbi két-három emberöltő alatt jelentős változást szenvedett.

1999-ben egyetlen néprajzi kötet jelent meg, Keszeg Vilmos *Mezőségi hiedelmek*²⁶ című könyve. A Sóvidék és a Maros mente után egy másik tájegység és a kultúrájának egy rejtőzködő, titokzatos szelete. A huszonhárom település hiedelemanyagát feldolgozó kötet egy tájegység hiedelmeinek struktúráját, a mezőségi hiedelemanyag morfológiai szempontú áttekintését, a hiedelemrendszer működését és funkcióit mutatja be. Az

²⁶ Keszeg Vilmos könyvének második kiadására 2006-ban került sor.

emberfeletti erejű személyek, természetfeletti lények, mágikus erővel rendelkező állatok és növények narratív megjelenítése, a róluk való beszélés módozatai és funkciói, a szöveg és a kontextus elemzése révén áll össze a hiedelemrendszer mint interpretációs modell.

Ezzel a könyvvel indul a kiadónál a Kriza János Néprajzi Társaság Könyvtára²⁷ sorozatcímet viselő néprajzi kiadványok megjelentetése, a kolozsvári Magyar Filológiai, majd Magyar Nyelv és Kultúra Tanszékkal, 2002-től pedig a Magyar Néprajz és Antropológia Tanszékkal való együttműködés.

2000-ben a Mentor Kiadó gondozásában hat néprajzi kiadvány jelent meg. Újabb két olyan könyv készült el, melyek kézírata már a nyolcvanas években kiadásra várt.

Dr. Kós Károly *A Mezőség néprajza* című kötete csak a szerző halála után jelenhetett meg. A népéletet, a hagyományos népi kultúrát bemutató kétkötetes mű célja átfogó képet nyújtani a Mezőség néprajzáról. Az első kötet a gazdálkodást (gyűjtögetés, vadfogás, tavi halászat, méhészkedés, régi paraszti állattartás, földművelés, kertészkedés) és a Mezőség népi iparát, a népi árucserét ismerteti. A második kötet a Mezőség településnéprajzi szempontból való leírása, az építkezést, a népi táplálkozási szokásokat, az öltözetet, az évkör szokásait, az életkorokhoz fűződő szokásokat, a rokonsági rendszert, a néphitet és a népköltészetet mutatja be. Korábban a Kriterion Könyvkiadónál megjelent négy nagy néprajzi tájmonográfia mellett (Kászon, Szilágyság, Kis-Küküllő vidéke és a moldvai csángók, lásd Kós–Szentimrei–Nagy 1972, 1974, 1978, 1981) a Mezőséggel szembeni nagy néprajzi adósságtörlesztésnek szánta ezt a könyvét a szerző, mely végül egy megíratlan nagy monográfia körvonalait és töredékeit tartalmazza.

A Gráfik Imre – Turbéky Dénes szerzőpáros nevéhez kapcsolódó *Széki lakodalom* című kötet kéziratát a szerzők már az 1980-as években

²⁷ A Kriza János Néprajzi Társaság 1995-ben néprajzi forrásszövegek kiadását kezdeményezte. Eredetileg ennek a sorozatnak a neve volt a *Kriza János Néprajzi Társaság Könyvtára*. Két kiadvány után – Zsigmond Erzsébet: *Sírató. Életem panaszos könyve*. KJNT Könyvtára 1. és Pozsony Ferenc: *Szeret vize martján. Moldvai csángó népköltészet*. KJNT Könyvtára 2. – e sorozat megszűnt. 1999-ben *Kriza Könyvek* sorozatcímet kezdte újrá. A Mentor Kiadónál is ekkortól jelennek meg néprajzi kiadványok a *Kriza János Néprajzi Társaság Könyvtára* sorozatcímet alatt.

lezárták.²⁸ A Mentor Kiadó és a Kriza János Néprajzi Társaság közös vállalkozásaként megjelent könyv bemutatja „Szék város nagyközség” történetét, néphagyományait és szokásait tartalmazza, megismerhetjük a település társadalomszerkezetét, a székiek életstratégiáit, párválasztási szokásait, és minden részletében leírja, nyolcvannyolc színes képpel illusztrálva a széki lakodalmat.

Barabás László az *Aranycsitkók, maszkurák, királynék. Erdélyi dramatikusan népszokások* című könyvében a farsangi dramatikusan játékokat és szokásokat, a tavaszi határkerülést, a hesspávázást, a királynézást, a pünkösdi virágozást, a karácsonyi betlehemes játékokat írja le és elemzi. A könyvhöz írott előszavában Keszeg Vilmos a magyar szokáskutatás új színfoltjának tartja ezt a kötetet, melyben felszámolódik a szokásleírásokra jellemző személytelenség, és a középpontban nem az elvonatkoztatott szokásmodell áll, hanem a játészó, virtuskodó, nevető, a hagyomány nyújtotta biztonságban élő-mozgó ember.

Zakariás Erzsébet könyve, az *Asszonyélet Erdővidéken* a huszadik századi női életpályamodell megkonstruálását kísérli meg, az adott társadalmi és gazdasági kontextus figyelembe vételével. A nőkérdést társadalomtörténeti szempontból közelíti meg, az életpályamodell felállításánál figyelembe vett szempontjai: az erdővidéki nő társadalmi kapcsolatrendszere a különböző életszakaszokban, a társadalomban elfoglalt helye, társadalmi kommunikációs szintjei és térhasználata, a férfi és női munkák komplementaritása, a hagyományos értékrend és a személyiség konfliktusai.

Kovács Piroska *Székelykapuk Máréfalván* című könyve a máréfalvi székelykapuk szimbolikus tárgycsoportját bemutató kötet, valamennyi még álló vagy rekonstruálható máréfalvi székelykapu rajzával és fényképpel kiegészítve, a tárgytipus szélesebb kontextusát, gazdasági, társadalmi környezetét, funkcióit, az adott közösség mentalitását is bemutatja. Ismerteti a székelykapu típusait, ornamentikáját, statisztikai adatokat közöl a máréfalvi kapukról (a kapuállítás ideje, a kapu típusa, a kapuállító neve, a kapu mestere, jelenlegi tulajdonosa).

Bíró Donát a *Szászrégeni kézművesmesterségekben* a céhekről és a város céhes életéről ír, az ipartestületekről és a gyáripár kezdeteiről, az

²⁸ A kézirat a nyolcvanas években a budapesti Corvina Kiadóhoz került, ám a magyarországi rendszerváltás időszakában egyre húzódtott a kiadása.

egyest mesterségek rövid története és leírása után részletesen ismerteti a kádármesterséget, a lovaskocsi-készítő, a kerekés- és kovácmesterséget, megismerkedhetünk a késkészítők, tímárok, szűcsök, szíjgyártók, csizmadíák, kefekötők, kötélverők mesterségével.

2001-ben újra kevesebb néprajzi kiadvány jelenik meg, mindössze két kötet. Láng Zsolt kilép a kiadói tanácsból.

Hajdú Farkas-Zoltán *Székelyek és szászok. A kölcsönös segítség és intézményei a székelyeknél és az erdélyi szászoknál* című könyvében kultúrtörténeti összehasonlítást kísérel meg, a székely kalákát és az erdélyi szászok szomszédsági szervezetét, a Nachbarschaftot hasonlítja össze. Célja nem a tárgyalt társadalmi jelenségek monografikus leírása, hanem a két kölcsönös segítségnyújtási modell összehasonlítása, két intézmény mint objektum, és társadalmi környezetük, különböző társadalmi struktúrájú és szociokulturális történetű faluközösségek mint kontextus összehasonlíthatósága. Egy rövid kitérőben az erdélyi románok szomszédsági intézményeit is bemutatja.

A Palástban. Lelkészek szórványban című kötet három protestáns lelképásztor, Nagy Ödön, Hermán János, Nyitrai Mózes élettörténetét teszi közzé. A szórványgondozást, a szórványból visszavonult intézmények helyettesítését, a gyülekezet szolgálatát, egy életvezetési modellt és az ezzel járó meghurcoltatás vállalását bemutató kötetet Keszeg Vilmos készítette elő kiadásra, az előszót, az élettörténeti módszert bemutató tanulmányt Becze Márta és Keszeg Vilmos írta. Ez a kötet tulajdonképpen a Keszeg Vilmos által szerkesztett élettörténeti kiadványok nyitányának is tekinthető, a *Specialisták. Életpályák és élettörténetek* kötet és a továbbiakban részletesen ismertetett, a Mentor Kiadónál 2008-ban indított *Emberek és kontextusok* sorozat hasonló témájú köteteinek előzménye.

2003-ban négy néprajzi kiadvány jelenik meg.

Péntek János tanulmánygyűjteménye – *Népi nevek, népi hagyományok* – nyelv és kultúra viszonyát a népnyelv és a hagyományos népi kultúra felől közelíti meg. A kötet írásainak egy része ekkor jelenik meg először nyomtatásban, más részük konferenciákon elhangzott előadás szövege, melyek különböző szakfolyóiratokban²⁹ és gyűjteményes

²⁹ *Ethnographia, Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények, Helikon.*

kötetekben³⁰ láttak napvilágot, az 1970-es évektől a könyv megjelenéséig. Előzményének tekinthetjük a szerző Szabó (T. E.) Attilával közösen publikált munkáit. 1972-ben két népi növényismereti gyűjtést kezdeményeztek. Az egyiknek a célja a magyar növénynevényanyag országos felmérése, önkéntes gyűjtők segítségével, bevonásával. Ennek eredményei jelentek meg az 1976-ban közzétett etnobotanikai útmutatóban, az *Ezerjófű* (1976) című könyvben. A másik gyűjtés célja egy meghatározott terület, tájegység – Kalotaszeg – minél teljesebb etnobotanikai szempontú felmérése. Kalotaszeg etnobotanikai monográfiája 1985-ben jelent meg, *Ember és növényvilág* címmel.

A *Népi nevek, népi hagyományok* írásai egymással összefüggő rész-kérdéseket érintenek a népnyelv, tájszólások, nyelvjárások (*Magyar nyelvi tájak Erdélyben, Regionalitás a szójelentés tükrében, A tájszók leíró szempontú osztályozásáról, A kalotaszegi nyelvjárás kutatásának története, Kós Károly írói nyelve és a kalotaszegi népnyelv, A Homoród vidéki tájszólás*) és az etnobotanika témakörében (*Erdélyi regionális norma a növénynevek használatában, Népi növényismeret a növénynevek tükrében, Rendszer és produktivitás a phaseolus népi terminológiájában, Az alakor (triticum monococcum l.) Erdélyben, A daphnék az erdélyi népi növényismeretben, A régi növényvilág és változásai a kalotaszegi földrajzi nevek tükrében*).

Olosz Katalin *Víz mentére elindultam...* kötete a szerző tudomány-és kutatástörténeti tanulmányait gyűjti egybe. A tanulmányok egy része korábban már megjelent különböző folyóiratokban, időszakos kiadványokban vagy gyűjteményes kötetekben,³¹ ám időközben a korábbi írásait kiegészítette vagy „helyreállította”,³² más részük ebben a kötetben jelent meg először. A szerző öt nagy fejezetbe csoportosítja a túlnyomórészt népköltészeti, néprajzi kutatások történetével, történeti forrásaival

³⁰ A Kriza János Néprajzi Társaság 3. Évkönyve. Kolozsvár, 1995, Teiszler Pál (szerk.): *Nyelvészeti tanulmányok 1980*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1980, Kós Károly *egyetemessége felé. Tanulmányok, cikkek, emlékezések, levelek és dokumentumok*. Marosvásárhely, 1995, Cseke Péter – Hála József (szerk.): „A Homoród füzes partján...” *Dolgozatok a Székelyföld és a Szászföld határvidékéről*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2000.

³¹ A Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyvei és Értesítői, *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények, Erdélyi Múzeum, Ethnographia, Néprajzi Látóhatár, Művelődés stb.*

³² Korábban a cenzúra miatt egyes tanulmányok nem jelenhettek meg teljes terjedelemben, vagy félbe maradt az anyaggyűjtés, a forráskutatás, mert nem lehetett hozzáférni a hazai és a magyarországi kéziratárak, levéltárak anyagához.

foglalkozó írásait. A *Balladákról* szóló rész jelenkori gyűjtések anyagát ismerteti; a *Gyűjtők, gyűjtemények* fejezet az erdélyi magyar népköltészet elfelejtett vagy ismeretlen folkloristáit, gyűjtőit mutatja be, ismerteti a marosvásárhelyi Kemény Zsigmond Társaság népköltészeti tevékenységét, a Kalotaszeg néprajzi kutatásában elért eredményeket; külön fejezetet szentel Szabó Sámuel és diákjai folklórgyűjtő mozgalmának; történeti néprajzi módszerrel közelíti meg és elemzi az 1848/49-es forradalom és szabadságharc szájhagyományban élő narratívumait és e téma kéziratos énekeskönyvekben megjelenítéseit; az *Ünnepek, szokásokhoz* – a tavaszi ünnepkör maroszéki szokásai, erdélyi karácsonyok, betlehemes játékok – kapcsolódó fejezet a forrásanyag a 19. századi kéziratokban vagy hírlapokban, folyóiratokban megjelent leírások, adatok ismertetése; a *Hagyományok a múlt időben* című fejezet pedig a memoárirodalom, az emlékiratok etnográfiai vonatkozásait mutatja be.

Hála József *Hogyan gyűjtöttek elődeink?* című kutatás- és tudománytörténeti munkája az alcím szerint néhány fejezetet közöl a magyar néprajztudomány történetéből. A kötet tizenegy tanulmánya az 1890–1918 közötti periódus néprajzi kutatásainak történetéhez, Erdély néprajzi feltárásáért tevékenykedő tudósok – Orbán Balázs, Téglási Ercei József, Herrmann Antal, Gyarmathy Zsigáné, Jankó János, Pávai-Vajna Ferenc, Nopcsa Ferenc, Kálmány Lajos, Vikár Béla – munkásságának megismeréséhez nyújt adatokat. A kötet címéül is választott fejezetben anekdotákat és történeteket olvashatunk a magyar néprajztudomány klasszikusairól, a 19–20. század fordulóján kiadott magyar néprajzi tanulmányok és könyvek létrejöttének hátteréről. Hála József könyvéhez Paládi-Kovács Attila írt előszót.

Bár Madar Ilona *A Sóvidék földművelése* című kötete 2003-ban jelent meg, a zárszó szerint a kézirat az 1980-as években íródott. Tárnya a sóvidéki földművelés történetének, szerkezetének és változásának bemutatása, szóbeli, tárgyi és szórványosan fellelhető írásbeli adatok, valamint a felhasznált szakirodalom alapján. Leíró módszert alkalmaz, történeti áttekintést nyújt a 14. századtól a 20. századig terjedően, a földközösségre, földbirtoklásra, földosztásra, földtulajdonra, a föld művelésére, a növénytermesztésre vonatkozóan. Részletesebben a huszadik századi állapotokat, változásokat mutatja be.

Akárcsak az előző évben, 2004-ben négy néprajzi kiadvány jelenik meg a kiadó gondozásában.

Keszeg Vilmos *Aranyosszék népköltészete I–II. Népi szövegek, kontextusok* címmel két kötetben teszi közzé a tájegység huszadik századi orális és írott szövegeinek, azok kontextusának antológiáját. Bár alcíme szerint monográfia,³³ mégsem egy hagyományos folklórműfajokat bemutató hagyományos monográfiát olvashatunk, és nem is Aranyosszék népköltészetét ismerhetjük meg, ahogyan erre a könyv címe eléggé megtesztelően utal. A szerző nem a kultúra állandóságát kívánja bemutatni kontextusukból kiemelt szövegek által, hiszen az idők során nem csak a szövegek változtak, hanem az életmód, a mentalitás, a világnézet is. A két kötet fejezetenként egy-egy specifikus beszédhelyzet – rituális szövegmondás, emlékezet, átmeneti rítus, kalendáriumhoz, ünnepekhez köthető – bemutatásából indul ki, azoknak a sajátos társadalmi viszonyoknak és kapcsolatoknak a bemutatásából, amelyeket az illető szövegtípus kialakít. A közzétett szövegek így egyszeri, egyedi találkozások eredményei, a szerzőnek a szövegekkel és a szövegeket használó, ismerő személyekkel, a szerephez kötődő szövegmondással, a lokális, szociális és genealógiai struktúrákkal való találkozását tükrözik. Tematikai nyitás, tágítás eredményeként a gyűjtemény nem csupán hagyományos folklórműfajokat tesz közzé. Az első kötet fejezetei: a történelmi emlékezet szerveződése és funkciói (mondák, igaztörténetek, élménytörténetek), népballadák, narratívumok (népmesék, igaztörténetek, hiedelemmondák), proverbiumok, találósok és beugratók (találós kérdések, matematikai feladványok, logikai kérdések, beugratók), táncszók, erkölcsi és higiéniai regulák, verses levelek, feliratok (templomfeliratok, aranyosszéki toronygombiratok, házak feliratai).

A második kötet a vallásos és mágikus szövegeket (imaszövegek, iskolai folklór, ráolvasás, átok, eskü, láncelevek, paródiák), a csúfolókat, a rituális beszéd kalendáris alkalmaihoz kapcsolódó szövegeket (húsvéti versek, kántálóénekek, karácsonyi köszöntők) és az átmeneti rítusok szövegeit (lakodalom, gyászjelentők, halottbúcsúztatók, sírfeliratok) mutatja be adott kontextusban.

Hála József – Kecskeméti Tibor – Voigt Vilmos *Kőpénzek. Mondák, költemények, énekek* című könyve a Szent László király imája nyomán kővé vált pénzek történetéről, e motívumról szóló szövegek gyűjteménye.

³³ *Népi szövegek, kontextusok (Monográfia)*

A kötetet Hála József állította össze és látta el jegyzetekkel; a kísérőtanulmányok szerzői Kecskeméti Tibor és Voigt Vilmos.

Az első rész – *Szent László és a kővé vált pénzek* – Temesvári Pelbárt 15. századi latin nyelvű szentbeszédének (*Szentekről szóló szentbeszédek gyümölcsöskertje*³⁴) egyik részletével kezdődik, és Magyar Zoltán 2002-ben Miriszlón gyűjtött népi szövegével [*Ez egy legenda vót...*] fejeződik be. A második rész – *Kőpénzek és egyéb kővé váltak* – nem az Árpád-házi Szent László királlyal kapcsolatos, hanem általában a kővé válásról, kincsek, pénzek, lencsék kővé válásáról szóló történetek.

Kecskeméti Tibor geológus-paleontológus, a Magyar Természettudományi Múzeum munkatársa kísérőtanulmányában a nummuliteszekkel, a népiesen Szent László pénzének nevezett ősmaradványokkal, óriás egysejtűekkel kapcsolatos természettudományi ismereteket foglalta össze. Voigt Vilmos, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Folklore Tanszéke oktatójának tanulmánya a szövegek folklorisztikai megközelítése. A világszerte ismert motívumról, a tihanyi kecskekörmökről, a kővé válásról szóló szövegekről olvashatunk itt részletes folklorisztikai elemzést.

Gagy József *Örökített székelykapu. Környezetek, örökség, örökségesítés egy székelyföldi faluban* címmel Kovács Piroska 2000-ben megjelent, máréfalvi székelykapukat bemutató könyve után másfajta megközelítést nyújtja ugyanennek a témának, Máréfalva antropológus szemével, a szimbolikus és interpretatív antropológia szemléletmódja szerinti megközelítést. Kérdése, mit jelent a hagyomány egy település, egy adott közösség életében, hogyan lesz az örökségből örökségesítés. Egyén és közösség hogyan építi, újítja meg identitását a környezethasználat, hagyományörzés és örökségesítés által egy új társadalmi-kulturális kontextusban. A kötet első része Máréfalva mint örökségesítésre alkalmas környezet bemutatása. A második rész az örökségesítés folyamatának két fordulópontra szerinte való elemzése – az első fordulópontra a falusi turizmus beindulása, a második pedig az örökség „menedzsereinek” megjelenése.

Madar Ilona és Pusztai János *Atyha szokásvilága* című könyve Atyha, az egykor Udvarhelyszékhez tartozó, ma Hargita megyei község szokásvilágát, tulajdonképpen a kultúra két részterületét érinti. A könyv első részében Madar Ilona és Pusztai János Atyha népi építészetét mutatja be

³⁴ Pelbartus de Temeswar: *Pomerium sermonum de sanctis*. Pars aestivalis. Serm. XVII. Littera F. Hagenau, 1499.

(a ház építése, a lakás berendezése, a lakás használata). A történeti áttekintés után a 20. századi állapotokat és változásokat írják le. A könyv második részének szerzője Madar Ilona, a fejezet címe *Atyha lakóinak táplálkozása* (termesztett növények, „táplálkozásul szolgáló állatok”, készletezés, tartósítás, az ételek készítése, az étkezés rendje). A történeti áttekintés után a szerző ebben a részben is a 20. századi állapotokat, változásokat írja le.

2005-ben is négy néprajzi kiadvány jelenik meg.

A *Történetek története. Képiség és narráció a magasművészet és a népi kultúra között, avagy a homo narrans esete Szent Antallal* Szikszai Mária első kötete, doktori disszertációjának könyvváltozata,³⁵ melyben a Remete Szent Antalról szóló történetek és képzőművészeti alkotások, azaz a szövegszinten és vizuálisan megjelenített narráció „egybeolvasása” által végigkövethetjük a szerző intertextuális kalandozását. Történeti antropológiai megközelítéssel és módszerekkel nyúlt változatos forrásaihoz (legendák szövegei, vallásos népénekek, archaikus népi imák, orvostörténeti szövegek, népi gyógyítási gyakorlatok, képzőművészeti alkotások).

Az *Adatok Nagyenyed szellemi néprajzához az 1870–1920-as évekből* (Összeállította és a bevezető szöveget írta Rancz Gyárfás Zsuzsánna) a nagyenyedi dermatológus professzor, Berde Károly³⁶ különleges kézírata, többnyire emlékezetből lejegyzett anyaga, mind tematikáját, mind szemléletmódját illetően korszerűnek tekinthető. Korának hivatásos folkloristáit több szempontból megelőzi, például abban, hogy mit tekint kutatási terepnek, kik az adatközlői, milyen kultúrakonstrukciót állít fel, mit tartott följegyzésre méltónak. A néprajz kutatási terepe hosszú időn át egyértelműen a falu világa volt, Berde Károly viszont a városi néprajz kutatásával foglalkozik. Gyűjteményéből hiányoznak a hagyományos folklórszövegek (balladák, mesék, ráolvasások, mondák stb.), de megjelennek az obszcén folklór kategóriájába sorolható szövegek – „fehér költemények”, „trágár és ocsmány versek”, budifeliratok. Nem az ünnepi alkalmakhoz fűződő tudást, hanem a mindennapi, közösen birtokolt tudást írja le. Az obszcén

³⁵ Szikszai Mária 2004-ben védte meg disszertációját. Címe: *Történetek története: képiség és narráció a magasművészet és a népi kultúra között, avagy a homo narrans esete Szent Antallal*. Szakmai irányító dr. Péntek János.

³⁶ Dr. Berde Károly 1891–1971 között élt.

folklór kutatása és a mindennapok folklórjának kutatása is csak az 1980-as években kezdődött a néprajztudományban.

Magyar Zoltán mondanakutató a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatóintézetének munkatársa. Kezdetben elsősorban történeti mondaanyagot gyűjtött, a történelem jeles személyiségeihez (Szent István, Szent László, Rákóczi Ferenc) kapcsolódó mondagyűjteményei jelentek meg Magyarországon. A Mentor Kiadónál megjelent első kötete, a *Népmondák a Kis-Küküllő mentén*, egy kisebb néprajzi tájegység, a Kis-Küküllő mente 35 magyarlakta településének mondáit, a 21. század első éveiben még felgyűjthető mondaállományát ismerteti. Bevezető tanulmányában a tájegység történelmét, néprajzi kutatástörténetét, saját néprajzi gyűjtőútját írja le, majd az adattárban tipológia szerint csoportosítva történeti mondákat, helyi mondákat és hiedelemmondákat közöl.

A szobrászművész Péterfy László *Marosszék régi sírkövei* könyvében a nagykendi temető, a Kis-Küküllő és a Nyárad mente temetőinek, valamint a havadtői temető jellegzetes, régi, 1940 előtti sírköveit mutatja be, elsősorban rajzok és színes fényképek segítségével. Tanulmányában a régi sírjelek és sírfeliratok leírása, történeti áttekintés mellett a sírjelek motívumait elemzi, a sírfeliratok szövegének és jelképvilágának alakulását, változását követi nyomon. Adatait az 1970-es években gyűjtötte, fényképeit ekkor készítette. A kötethez Vajda András írt előszót.

2006-ban három néprajzi kiadvány jelenik meg. Ebben az évben felbomlik a kiadói tanács.

Hála József *„Kalotaszeg vázolata.” Régi írások és képek Kalotaszegről* című kötetében egy tájegység felfedezésének krónikáját adja. Egybegyűjtötte a Kalotaszegről szóló írásokat, 1842-től 1901-ig publikált szövegeket. Téglási Ercsei Józsefnek a *Kalotaszeg vázolata* című írásával kezdődik, mely a *Hon és Külföld*ben jelent meg egykor. A kezdeti, felfedező időszakot az 1880-as években Gyarmathy Zsigáné tevékenysége fémjelzi, a kalotaszegi varrottások diadalmas útja, majd az 1890-es években a tájegység tudományos feltárásának első nagy korszaka következik, Herrmann Antal, Wislocki Henrik, Jankó János, Czucza János munkái által. A kötethez Péntek János írt előszót, melyben kiemeli, hogy Kalotaszeggel tulajdonképpen a magyar népművészet felfedezése történt meg.

Keszeg Vilmos az *Egy Hir adás a' Késő Maradékhoz. 17–20. századi erdélyi toronygombíratok* kötetében az emlékirat- és a történeti irodalom kategóriájába sorolható különös szövegtípust mutatja be, mely a

templom tornyának gömbjébe zárva a templom javításáig, restaurálásáig vagy új templom építéséig őrzi a helyi közösség múltjának részleteit (a településnek és a gyülekezetnek a történetét, a templom és templomépítés, az iskola történetét). Az írás-, valamint az emlékezetkutatás módszereit és eredményeit alkalmazza és használja fel kötetében. Az aranyosszéki gyűjtés után bővíti a toronygombíratokra vonatkozó kutatást, személyesen vagy levélben keresi meg az erdélyi evangélikus, unitárius és református lelkészeket, széleskörű levéltári kutatást folytat. Az így feltárt toronygombíratok szövegeit tartalmi és formai szempontból elemzi, feltárja a szövegtípushoz társuló szociális és rituális kontextust.

A *Dél-erdélyi hímes tojások* kötet a régész Téglás István³⁷ hagyatékából közöl néprajzi témájú válogatást. A könyvhöz Bajusz István régész, a Babeş–Bolyai Tudományegyetem oktatója írt előszót, Demeter Éva³⁸ néprajzkutató, muzeológus, a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum munkatársa pedig utószót. Téglás István hagyatékában öt jegyzetfüzetben és két albumban maradtak fenn tojásrajzok, hímestojás-minták. A régebbi album Hunyad megyei – *Hímes tojások. Hunyad megyében gyűjtötte és rajzolta Téglás István 1880 és 81 ben*³⁹ –, a másik album pedig – *Hímes tojások Nagy-Küküllő megyében, Kóhalom vidékén. Rajzolta Téglás István 1886–1889 években*⁴⁰ – Nagy-Küküllő megyei, leginkább Kóhalom környéki tojások rajzait tartalmazza. A kötet a két albumban és a jegyzetfüzetekben található rajzokat, vázlatokat foglalja egybe. Demeter Éva tanulmánya összefoglalja a tojáshoz kapcsolódó húsvéti szokásokat, bemutatja a tojásírás módját, színhasználatát, ornamentikáját.

2007-ben is három néprajzi kiadvány jelenik meg a kiadónál.

Gagy József *Földosztók, önellátók, gyarapodók. A dekollektivizáció emberei* című kötetének anyaga egy nagyobb szabású kutatás része – 2002-ben egy munkacsoport⁴¹ kezdte meg terepkutatásait nyolc székelyföldi településen. A kutatás témája: föld és ember a Székelyföldön; a földhasználat 1989 után kialakult új formái a Székelyföldön; gazdasági

³⁷ Téglás István 1853–1915 között élt.

³⁸ Demeter Éva a gyimesi tojásírásról írta szakdolgozatát: Demeter Éva: *Gyimesi tojásírás*. 1999. Szakmai irányító dr. Gazda Klára.

³⁹ A Hunyad megyei album fedőlapján olvasható szöveg.

⁴⁰ Ez a felirat olvasható a Nagy-Küküllő megyei album belső lapján.

⁴¹ A munkacsoport (Ferencz Angéla, Mihály János, Oláh Sándor és Gagy József) 2002 és 2005 között végezte feltáró jellegű kutatásait.

gyakorlat, társadalmi elvárások, morális értékek. Könyvében Gagyí József saját kutatásának eredményeit ismerteti, egy erdővidéki (Kisbacon), egy Csík-medencei (Csíkdelne) és egy Székelyudvarhely melletti település (Máréfalva) földhasználatát, gazdálkodását, ennek változását, esetelemzések, interjúk által. A huszadik századi társadalmi változások, a kollektivizáció – a megfosztás időszaka –, a dekollektivizáció – a visszaszerzés időszaka –, a falusi társadalom többszöri gazdasági átrétegződésének nyomon követése során a hangsúlyt a földet művelő emberek, emberi sorsfordulók bemutatására helyezi.

Magyar Zoltán *Népmondák a Bekecsalján* című mondagyűjteményének szerkezete a Kis-Küküllő menti mondaanyagot közzé tevő könyvéhez hasonló. A bevezető tanulmány történelmi és néprajzi kutatástörténeti ismertetés, gyűjtői emlékek leírása, a tájegység népmondáinak folklorisztikai ismertetése. Ezt követi a tíz település tipológia szerint csoportosított történeti, helyi és hiedelemmondáinak közzététele és a jegyzetapparátus. A gyűjtés ideje 2004 nyara.

Ugyanebben az évben megjelent másik kötete a *Tetűbőr belezna. Ördögösfüzesi népmesék és egyéb történetek*. A szerző eredetileg mondákat gyűjtött a Mezőségen is, ám Ördögösfüzesen két klasszikus tudású mesemondóra bukkant (Hideg Anna és Kisláposi András, mindketten a népművészet mesterei⁴²); az ő meséik alkotják a kötet törzsanyagát. Bevezető tanulmányában a települést, Ördögösfüzes történetét ismerteti, a népmesék hagyományörzőit és a helyi népmesék jellegzetességeit mutatja be. Az adattárban mesetípusok szerint teszi közzé az 1990-es évek második felében gyűjtött szövegeket (tündérmesék, állatmesék, rászedett ördög mesék, novellamesék, legendamesék, tréfás mesék, találós mesék, adomák, igaz történetek). Az egyéniségvizsgálat módszerét alkalmazza, két mesemondó szövegfolklor repertoárjából ad szemléletes válogatást.

2008-ban három néprajzi kiadvány jelenik meg a kiadó gondozásában.

Az Emberek és kontextusok sorozat első, az Ambrus Judit⁴³ által sajátó alá rendezett kötete egy magyarvistai autodidakta íróasszony, And-

⁴² Kisláposi András 2006-ban, Hideg Anna pedig 2010-ben nyerte el a magyarországi Oktatási és Kulturális Minisztérium által adományozott Népművészet Mestere címet.

⁴³ Ambrus Judit 2009-ben védte meg doktori disszertációját: *Az idők helyzetének és státusának változása Kidében és Magyarvistában a 20. században*. Szakmai irányító dr. Keszeg Vilmos.

rás Erzszi Erdei *Kedvemre való, hogy meséljek* című önéletrajzát és költeményeit tartalmazza. A szerző az 1950-es évektől írt felkérésre verseket, legnagyobb számban menyasszonyi és halotti búcsúztatókat, de ezen kívül konfirmáció alkalmából elmondott köszöntőket, anyák napi, újévi, karácsonyi, húsvéti köszöntőket. Az emberélet fordulói, átmeneti rítusai azok az alkalmak, amikor a közösség igénybe veszi András Erzszi Erdei szolgáltatásait. Élettörténetét idős korában, az 1990-es évek vége felé kezdte írni. A forrásközlő fejezeteket Ambrus Judit értelmező/elemező tanulmánya követi. Arra kérdez rá, hogy egy közösségében speciális, egyedi képességgel rendelkező asszony életét hogyan alakítja az olvasás, a könyvek szeretete, az íráshoz, fogalmazáshoz való érzéke; a szerepszerűen végzett írói tevékenység hogyan válik életében fordulóponttá, az írásnak a mindennapi életében betöltött szerepe következtében hogyan válik közösségének specialistájává. A kötetet DVD-melléklet egészíti ki.⁴⁴

A sorozat második kötete a sáromberki születésű Berekméri István Andrásé⁴⁵ élettörténete – *Minden poklokon keresztül* – és az ehhez kapcsolódó további feljegyzései, más fennmaradt írásai. A sajtó alá rendező Vajda András tanulmányának – *Az írás és az írott szó szerepe egy parasztember életében* – kérdései: mi motiválja Berekméri István Andrásé esetében az egyéni életút eseményeinek írásban történő többszöri megörökítését? Az íráshoz való fordulás az életút melyik szakaszaiban a legintenzívebb, és ez milyen okokkal magyarázható? Hogyan szervezi át az írásnak a mindennapokba való beépülése az egyén életvitelét, gondolkodásmódját? Vajda András a kézzel írott élettörténet írástantropológiai megközelítése révén rekonstruálja a szöveg releváns kontextusát.

Magyar Zoltán *Így beszéltek Farkasok patakán. Tankó Fülöp Gyugyu történetei* címmel egy gyimesfelsőlaki hagyományörző, Tankó Fülöp Gyugyu⁴⁶ történeteit, szövegfolklor tudásanyagát közli, mondákat, adomákat és igaztörténeteket. Függelékként – *Kirándulás szekérrel a Széphaszra* – a szöveghagyomány mellett az elhangzás körülményeit is

⁴⁴ Az első kötet DVD-melléklete tartalmazza az András Erzszi Erdei által élete során írt és máig fennmaradt összes szöveget, válogatás, javítás, kiegészítés vagy csonkítás nélkül, saját kézírásában – 29 iskolai füzetnyi saját költésű szöveget, 3 önéletrajzi írást tartalmazó füzet anyagát –, és ezen kívül meghallgatható az András Erzszi által előadott és írt, saját életútját bemutató költemény: *A bölcsőtől a koporsóig, a születéstől a meghalásig*.

⁴⁵ Berekméri István Andrásé 1877–1953 között élt.

⁴⁶ Tankó Fülöp Gyugyu 2007-ben lett a Népművészet Mestere.

ismerteti, a széphavasi kirándulás folklorisztikai elemzését adja. A mondagyűjteményben az egyéniségvizsgálat módszerét alkalmazza, egy kiemelkedően tehetséges, nagy tudású mesélő repertoárját teszi közzé.

2009-ben jelent meg a Mentor Kiadónál a legtöbb néprajzi kiadvány – hét kötet egy év alatt.

Szabó Sámuel *Erdélyi néphagyományok. 1863–1884.* (Szabó Sámuel és gyűjtői körének szétszórt hagyatékát összegyűjtötte, szerkesztette, bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közlésezi Olosz Katalin) című gyűjteménye a Mentor Kiadó és az Európai Folklór Intézet közös kiadványa.

Az *Erdélyi néphagyományok* Szabó Sámuelnek⁴⁷ és gyűjtői körének, egykori diákjainak több mint száz éven át kiadatlanul vagy szétszórtan kallódó, a sajtó alá rendező Olosz Katalin által aprólékos, türelmes, közel negyven esztendőn át tartó, valóságos nyomozómunkával felkutatható, rekonstruálható, a *Vadrózsák*hoz mérhető népköltészeti és néprajzi gyűjteménye, a Szabó Sámuel által kezdeményezett gyűjtőmozgalom/mozgalmak történetének monografikus feldolgozása, az egybegyűjtött hatalmas anyag kritikai kiadása. Az első időszakból – 1863–1868 közötti évekből – származó népköltészeti és néprajzi anyag Szabó Sámuel marosvásárhelyi diákjainak folklórgyűjteményét és népszokásleírásait⁴⁸ tartalmazza. Ötven balladát olvashatunk a magyar népköltészet gyűjtésének e korai időszakából, köztük mind a mai napig invariánsként számon tartott darabokat, a naptári ünnepekhez, az emberélet fordulóihoz fűződő népszokásokat ismerhetünk meg, és néprajzi leírásokat találunk a termelőmunka és az árucserre tárgyköréből. A második periódus – 1882–1884 – Szabó Sámuel kolozsvári éveivel kapcsolódik. A kolozsvári diákok mesegyűjteményét, harminckilenc mesét és néhány népdalt meg hiedelemleírást olvashatunk ebben a részben. A kolozsvári gyűjtés különlegessége, hogy itt találjuk az első híradásokat az erdélyi

⁴⁷ Szabó Sámuel (1829–1905) a reformkorban a nagyenyedi Bethlen Kollégiumban tanult, az abszolutizmus éveiben a marosvásárhelyi, a dualizmus korában a kolozsvári református kollégiumban tanított.

⁴⁸ A marosvásárhelyi diákok gyűjteménye 1864-ben 900 darabot számlált, ám az idők során nyoma veszett, a hatalmas anyagnak csak töredéke maradt fenn a diákok kéziratos lapjában és publikált anyagként különböző újságokban, folyóiratokban. Szabó Sámuel 1863–65 között az Arany János által szerkesztett *Koszorúban* közölt a marosvásárhelyi diákok gyűjteményéből, s e szövegeket Gyulai Pál átvette a *Magyar Népköltési Gyűjtemény* első kötetébe.

népköltészet Székelyföldön kívüli – kalotaszegi, szilágysági, mezőségi – meseanyagáról.

Tötszegi Tekla *A mérai viselet változása a 20. században* című kötete a szerző doktori disszertációjának⁴⁹ könyvváltozata, a kalotaszegi település viseletét és annak módosulását, átalakulását mikro- és makrotársadalmi összefüggésben mutatja be. A viseletelemeket, a viselet rendszerét szokatlan részletességgel írja le, a mérai viseletet elhelyezi a magyar népviseletek között, leírja az öltözködés menetét, bemutatja a nemek, etnikumok, életkor, családi állapot, alkalom szerinti rendjét, a viseletdarabok életútját, tárolásuk, rendben tartásuk módját és szabályait. A viselet rendszerének üzenetközvetítő voltát emeli ki, a közösség identitásának alakításában játszott szerepét. Nem csak a viseletelemeket és a viseletrendszert írja le, hanem az egyes öltözetdarabokat létrehozó embert is megismerhetjük, mentalitását, értékrendjét, szépségeszményét, a közösségi normákhoz való viszonyulását, a kalotaszegi település lakóit mint emlékezetközösséget.

Barabás László könyve, az *Akiket fog a figura. Farsangi dramatikus szokások, népi színjátékok Marosszéken* a szerző negyedszázados gyűjtőtevékenységének eredménye. A kötet bevezető részében említi, hogy szülőfaluja, Parajd és a környező falvak népszokásairól a néprajzi gyűjtés szándékával kolozsvári egyetemi hallgatóként kezdett érdeklődni.

Bár a kötet alcíme szerint a kutatás földrajzi kerete Marosszék, valójában pontosításra szorul, Barabás László új fogalmat, a *Marosszék néprajzi régió* fogalmát vezeti be – a néprajzi-táji tagolódás problematikus volta miatt. Marosszék néprajzi régió Marosszéknél nagyobb, Maros megyénél viszont kisebb területet fog át, egyfajta kontaktzóna az egykori vármegyék területe és Székelyföld között. A mikrorégiókra osztott kutatópont-hálózat 126 települést tartalmaz. Barabás László nem a teljes farsangi ünnepkört, ezt a két nagy egyházi ünnepkör közötti profán időszakot mutatja be, hanem annak egyik szegmensét, a farsangi dramatikus népszokásokat és színjátékokat ismerteti, értelmezi és elemzi, közülük is elsősorban azokat, amelyeknek fő jellemzője a maszkos alakoskodás és a színjátás. A farsangi dramatikus szokások és népi színjátékok rendszerének felállításakor három csoportot különít el, a bemutatás, a játékos ritualitás

⁴⁹ Azonos című dolgozatát 2007-ben védte meg. Szakmai irányító dr. Keszeg Vilmos.

alkalmát, idejét figyelembe véve: farsangi dramatikus játékok, a farsang végi dramatikus szokásjátékok és a farsangi jellegű, egyéb alkalmakkor bemutatott maszkos alakoskodó játékok (az *aranycsitkó* újévkor, a *didergés* és a *hamubotos* húsvétkor, a *gircsózás* aprószentek napján) csoportját. A résztvevő megfigyeléssel, sűrű leírásokkal, szokás-forgatókönyvek, interjúk és kérdőívek, a kartográfiai módszer segítségével összeállított marosszéki farsangi szokáskorpusz, játékrepertoár létrehozása során a térbeli rendszerben való bemutatás mellett az időbeli alakulás nyomon követését, a diakron szemlélet érvényesítését is fontosnak tartotta, a népszokásban és kontextusában, sokféle funkciójában (rítus funkció, ludikus funkció, etikus-regulatív funkció, lokális és etnikai identitás kifejezésének funkciója, közösségteremtő funkció) bekövetkezett változások nyomon követését. A kutatott periódus tulajdonképpen egy évszázadnyi idő, a huszadik század első évtizedeitől napjainkig terjedő időszak.

Szabó Á. Töhötöm *Kooperáló közösségek. Munkavégzés és kapcsolatok a falusi gazdálkodásban* címmel teszi közzé doktori disszertációjának könyvváltozatát.⁵⁰ A falusi önszervező társulásokat vizsgálja, a közösségi élet egyik aspektusát, a kooperációs formákat és kapcsolatokat egy adott időszakban (az 1990-es évek vége, a 21. század eleje) és adott hely(ek)en (Alsó-Nyikó mentén főként Siménfalva, Felső-Háromszéken Alsótorja és Kézdiszentlélek és a Kis-Küküllő mentén Héderfája és Vámosgálfalva). A folyamatokat, változásokat nyomon követve a kooperációs formák működésének különböző aspektusait belehelyezi egy keretbe, és ehhez új közösségfogalmat, a *kooperáló közösség* fogalmát alkotja meg. Könyvének központi kérdései a következők. Miért formálódnak a falusi emberek egymást segítő munkaközösségeket? Miért társulnak, és miért épp úgy társulnak? Miként igazodnak az egyes gazdaságok egymáshoz, a külső világhoz és a változó viszonyokhoz? E jelenségeket funkcionális összefüggéseikben vizsgálja. Kutatásának általános kerete az erdélyi agrárium helyzete. A kooperáció különböző formáit, a kalákát és az egyéb kölcsönmunkákat, az állattartást, a legelő- és erdőhasználatot szabályozó szervezeteket (hegyközségek, közbirtokosságok, legeltető társulások), az átmeneti rítusok megszervezését, a krízishelyzetben egymáson való segítséget kontextusban vizsgálja. Az

⁵⁰ Szabó Á. Töhötöm a Debreceni Egyetemen 2008-ban szerzett néprajztudományból doktori fokozatot. Disszertációjának címe *Munkavégzés, kapcsolatok és kooperációs formák az erdélyi falusi gazdálkodásban*. Témavezető dr. Keményfi Róbert.

elemzésbe a formális és informális kapcsolatok, az interetnikus viszonyok, a morális vélekedések vizsgálatát is bevonja.

Három pedagógus, Bálint Dezső, Kovács Piroska és Balácsi Dénes élet-történetét Ozsváth Imola⁵¹ rendezte sajtó alá *Lámpások voltunk... Udvarhelyszéki pedagógusok élettörténete. (Emberek és kontextusok 3.)* címmel. Mindhárom pedagógus Udvarhelyszéken született, és tanulmányaik befejezése után egy-egy udvarhelyszéki településen tevékenykedtek, szervezték a település kulturális életét, végezték a tanítókra háruló társadalmi munkát, részt vettek a társadalmi folyamatok alakításában. Élettörténetük mellett a kötet a tágabb kontextust is bemutatja, az udvarhelyszéki és a kötet szempontjából meghatározó települések, a máréfalvi és a székelyszentléleki iskoláztatás történetét. Ozsváth Imola a pedagógusi életpályák elemzése során a tanítói pálya választásának motivációit, e pályára való felkészülést, a pedagógusi életpálya fordulópontjait, a tanítói szerepkör 20. századi alakulástörténetét, a pedagógusok életformáját, kapcsolatrendszerét vizsgálja.

Az *Emberek és kontextusok* sorozat első három kötetének élettörténetei az alulnézet perspektívájából egészítik ki, módosítják az úgynevezett hivatalos történelmet, a történészek által bemutatott történelmi eseményeket.

Magyar Zoltánnak két kötete jelenik meg ebben az évben, a *Szilágysági dekameron. Szilágysámsoni tréfás népi elbeszélések és a Hunyad megyei népmondák*.

A Szilágyság közel hatvan magyarlakta települése közül a legismertebbek egyike a Tövishát szívében fekvő Szilágysámson, melyet különleges, sokszínű, archaikus folklórja, szőlőhegye és finom bora tesz nevezetessé. Bevezető tanulmányában a szerző a települést, az itteni folklórgyűjtés történetét és a történetek adatközlőit mutatja be, az adomázási alkalmakat ismerteti. A szilágysági kötet törzsanyaga az 1990-es években, a 2000-es évek elején gyűjtött, a hangulatos pincesoron poharazgatás, beszélgetés, nótázgatás közben elhangzott komikus elbeszélések, adomák, hazugságmesék, anekdoták, viccek gyűjteménye, a tulajdonképpeni szövegek közlés, a szövegeket típusokba rendezetten közzé tevő adattár.

⁵¹ Ozsváth Imola 2009-ben szerezte meg a doktori fokozatot. Disszertációjának címe: *Udvarhelyszéki pedagógusok a 20. század második felében. Életpályák és élettörténetek*. Ebben 15 élettörténetet ismertet és elemez, melyek közül hármat válogatott az *Emberek és kontextusok* sorozatban megjelent kötetbe. Szakmai irányító dr. Keszeg Vilmos.

Hunyad megye a magyar történelmi emlékezet emblematisz tájegységeinek egyike. Az Árpád-kor óta folyamatosan magyarok lakta vidéken ma már csak szórványok és nyelvszigetek maradtak. A néhány máig életképes magyar közösség népi kultúrájának sokszínűségét bizonyítja a Hunyad megyei mondagyűjtemény. A bevezető tanulmányban a történelmi áttekintés során Hunyad megye évszázadait, a magyar szórványokat ismerteti a szerző, a folklórgyűjtő útról ír beszámolót, majd a vidék mondahagyományának általános jellemzőit ismerteti. A kötet törzsanyagát – korábban megjelent könyveihez hasonlóan – a szövegközlés képezi, a 21. század elején gyűjtött és közzé tett történelmi, helyi és hiedelemmondák, mesék és anekdoták.

2010-ben, az általam vizsgált időszak utolsó évében, öt néprajzi kiadvány jelent meg a Mentor Kiadónál.

Szikszai Mária *Szövegek, képek, kultúrák. Két tanulmány a szakrális művészet és a vallásos élet területéről* című könyve a szerző 2006–2009 között párhuzamosan végzett két kutatásának eredményeit tartalmazza, két nagy lélegzetű tanulmányt a szakrális művészet és a vallásos élet területéről. Az egyik kutatási helyszín a Szatmár megyei Kaplony, a másik a Kolozs megyei Füzesmikola. A kiindulópontot mindkét esetben egyházi forrás jelentette: Kaplonyban a plébánia és a ferences kolostor fontos eseményeit rögzítő historia domus (háztörténet), a közösség történetét, a helyi eseményeket száz esztendőn át – 1885–1986 – nyomon követő, részletes és színes krónika, Füzesmikolára vonatkozóan pedig egy mirákulumos könyv, amelybe egy kegykép körüli csodásnak tartott eseményeket jegyeztek fel, nagyrészt a 18. században (1699–1818 között). A két tanulmányban alkalmazott megközelítés is hasonló: a kutató mindkét esetben a kiindulópontul szolgáló szövegek adatait egészítette ki történelmi, egyháztörténelmi, néprajzi, művészettörténelmi adatokkal.

Az Emberek és kontextusok sorozat negyedik kötetének témája a népi gyógyászat, a beteg ember és a gyógyító ember, a betegség és a gyógyítás mint kulturális viselkedés. A Czégényi Dóra és Keszeg Vilmos által sajtó alá rendezett kötet, *A beteg ember. Betegségek, betegek és gyógyítók* elsődleges célja témaorientált folklorisztikai adattárak, négy fiatal kutató (Kocsis Mónika, Kosz Zsófia, Soós Párhonyi Tímea, Bajkó Árpád) gyűjtésének⁵² közreadása.

⁵² Az adattárak alapjául szolgáló szakdolgozatok a Magyar Néprajz és Antropológia Tanszéken íródtak. Szakmai irányító dr. Keszeg Vilmos. Kosz Zsófia: *Népi gyógyászat Csikrákoson*. 1996, Soós Tímea: *Hiedelem-elemzések*. 2002, Kocsis Mónika: *Népi gyógyászat Sztáson*. 2004, Bajkó Árpád: *Táltos-tanítványság – viszonyok és kontextusok*. 2006.

Kocsis Mónika két Tatros melletti csángó faluban, a Bákó megyei Szi-táson és a szomszédos Újfaluban végzett népi orvoslásra vonatkozó kutatókat, gyűjtött humán- és állatgyógyászattal kapcsolatos adatokat. Kosz Zsófia egy felcsíki faluban, Csíkrákoson térképezte fel a gyógynövényhasználatot illető tudást, és mutatja be egy gyógyítóasszony tevékenységét. Soós Párhonyi Tímea három szilágysági faluban (Ipp, Kémer és Leclsmér) végzett gyűjtése egy javasasszony személyének és tevékenységének ismertetése révén betekintést nyújt a lokális közösség hiedelemvilágába és erkölcsrendszerébe, világképébe. Bajkó Árpád egy újtáltos/csontkovács identitásépítő stratégiáit, gyógyító szerepének kiépítési és fenntartási módjait kutatja.

Czegényi Dóra és Keszeg Vilmos *Korok, kórok, kontextusok* című tanulmánya a kutatástörténeti áttekintésen túl a témával kapcsolatban felvetődő elméleti és módszertani kérdéseket foglalja össze. A népi gyógyászat kutatását, vizsgálatát illetően a néprajzi (egyéniségkutatás, életrajzi módszer), antropológiai (mikrotörténeti léptékváltás) és szociálpszichológiai (kontextusvizsgálat) szemléletmód alkalmazhatóságára hívják fel a figyelmet. A betegséget mint kulturális viselkedést, a népi gyógyászatot a lokális kommunikatív emlékezet részeként, a betegség narratívumokat a betegekről és a betegségről való beszélés stratégiájaként értelmezik.

Bajkó Árpád az *Emberék és kontextusok* sorozat folytatásaként a mezőkeszűi születésű Kiss Dániel⁵³ által írott szövegeket adja közre. A *Minden gyümölcse életnek...* című kötet első részében életútinterjú-részleteket közöl, a második részben a Kiss Dániel tollából származó, különböző műfaji kategóriába sorolható szövegek (köszöntők, búcsúztatók, aranymondások, autobiográfia stb.) közül válogat, és közben a halottbúcsúztatókat is író specialista tevékenysége kerül előtérbe. Az értelmezés során a szerző arra keresi a választ, hogy mi az írás szerepe egy olyan személy életében, akit a népi írásbeliséggel foglalkozó néprajzi szakirodalom *betolakodónak* tekint. Kiss Dániel szövegeinek közreadását egy tágabb kontextus bemutatása követi, egyéni és közösségi vonatkozású írásszokásainak elemzése, amely az írás motivációja és funkciója mentén azt vizsgálja, hogyan jöhetnek létre, hogyan működhetnek egy nyolcvanöt éves

⁵³ Kiss Dániel 1924–2010 között élt.

ember mindennapjaiban alkalmi szövegek akkor is, ha nyilvánosságukat és elhangzásukat már nem legitimálja egyértelmű közösségi igény.

Gagyí József *Amire vágyunk, amitől félünk, amit remélünk* című könyve a Mentor Kiadó és az Erdélyi Múzeum-Egyesület közös kiadványa, harminc év kutatómunkájának, vallásantropológiai vizsgálatainak eredménye. „Tíz plusz egy” tanulmány a népi vallásosság köréből, a népi vallásosság mikrojelenségeinek értelmezése, társadalmi-kulturális kontextusban való elhelyezése. Könyvében a vallásantropológia három részterületét érinti: a mágikus gyakorlatokat, a vallási mozgalmakat és a mai rítusokat, rituális átalakulásokat. A kutatási terepül választott székelyföldi települések közül (Székelyudvarhely és Székelykeresztúr környéki, csíki és gyergyói települések) legtöbb időt Máréfalván töltött, a kötet tanulmányainak többsége is máréfalvi kutatásaihoz kapcsolódik. Témái a kalugerekhez járás, a rontás, a boszorkányság, a jóslás, a transzcendens világgal való kapcsolattartás specialistái, a divinációs hagyományok, a máréfalvi próféta szentasszony portréja és tevékenysége, a millenarista ideológia és ennek elemei, az 1949-es millenarista mozgalom, mai vallásos mozgalmak, egy tanyaépítő parasztember sorsa, vilásképe. E kötete előzményének tekinthető – a fennebb már említett *A krízis éve 1949* című kötetten kívül – a *Jelek égen és földön. Hiedelem és helyi társadalom a Székelyföldön*⁵⁴ című könyve.

Kinda István *Ellenőrzött közösségek. Szabályok, vétkek és büntetések a moldvai csángó falvakban* című kötetének alapjául szolgáló tanulmány doktori disszertációként került megvédésre.⁵⁵ Kinda István kutatása a moldvai csángó falvak mikro- és makrotársadalmi változásait vizsgálja, a társadalmi struktúrát a maga funkcionalitásában, az erkölcsi értékrend, normarendszer változásait az évszázadok során és a modernizáció által befolyásolt újabb jelenségeit az utóbbi két évtizedben. Bemutatja és társadalomnéprajzi, kulturális antropológiai, történeti és szociológiai szempontból vizsgálja a társadalmi ellenőrzés világi és egyházi, formalizált

⁵⁴ Gagyi József: *Jelek égen és földön. Hiedelem és helyi társadalom a Székelyföldön*. Megjelent a KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központja és a Pro-Print Könyvkiadó közös Társadalomtudományi Könyvkiadási Programja keretében. Csíkszereda, 1998.

⁵⁵ Kinda István 2009-ben szerzett doktori címet a Debreceni Egyetem Multidiszciplináris Bölcsészettudományok Doktori Iskolájában. Disszertációjának címe *A társadalmi kontroll és intézményei a Bákó környéki csángó falvakban*. Témavezető dr. Bartha Elek.

és informális intézményeit. A hangsúlyt az egyház által megszabott normarendszer és a szankciók feltárására helyezi, az ortodox többségű Moldvában működő római katolikus papság hagyományos és jelenlegi státusának megragadására, közösség és egyház viszonyára. Külön fejezetekben ismerteti és elemzi a különböző formális, legális kontrollintézményeket (az egyházon kívül az iskola, a rendőrség, a polgármester és hivatala, a bíróság szerepét) és az informális, legitim kontrollmechanizmusokat (a közvélemény, a pletyka, a besúgók működése, az önbíráskodás, a mágia szerepe), valamint a deviánsnak, normasértőnek számító viselkedésmódokat (hazugság, csalás, lopás, verbális és fizikai erőszak, blaszfémia, szexualitásra vonatkozó tabuk megsértése, sír- és halottgyalázás, válás, vadházasság, szerelemgyermek, alkoholizmus és egyebek). A könyv esettanulmánya egy olyan nagycsalád szociális kapcsolatrendszerét, gazdasági stratégiáit és erkölcsi viszonyulását mutatja be, amely a társadalmi kontroll valamennyi intézményét próbára tette, míg végül a népítéletet provokálta ki, a közösség pedig a normaszegés megtorlásának archaikus formájához folyamodott.

Összegzés

A kezdeti időszakban tulajdonképpen bármilyen különösebb szerkesztői, kiadói koncepció nélkül jelentek meg a néprajzi kiadványok. Az 1980-as években vagy még korábban elkészült, kiadatlanul maradt, kiadásra váró kéziratok, a nem néprajzot végzett, és így a diszciplína tudomány- és kutatástörténetét, terminológiáját, szakirodalmát mellőző szerzők könyvei egy időben jelentek meg az újjászerveződött néprajzi oktatásrendszer és intézményhálózat szakembereinek aktuális, az interpretatív és nyelvi fordulatot figyelembe vevő, új kutatási témákat érintő, új megközelítési és értelmezési módszereket alkalmazó írásaival. A területiség, a régióhoz való kötődés (Marosszék, Maros megye, tágabban a Székelyföld népi kultúráját bemutató írások), az eladhatóság, a piacosság kritériuma olykor a szakszerűségnél, az aktualitásnál is nagyobb szerepet játszott. A kéziratok publikálását illetően nem csak a kiadói tanács és a szaklektorok döntöttek, hanem a kiadó tulajdonosai, részvényesei is. Kezdetben a kiadói tanács tagjai nagyrészt részvényes társak is voltak, később a *Látó* szerkesztői részvényeiket rendre eladták, és a kiadói tanács felbomlott.

Az évek során a kolozsvári néprajz és antropológia tanszékkel, valamint a különböző városokban (elsősorban Marosvásárhelyen) élő szerzőkkel, szakemberekkel való együttműködés, kapcsolattartás eredményeként intézményekhez kötődő könyvsorozatok indultak.

1999-től jelentek meg a *Kriza János Néprajzi Társaság Könyvtára* sorozatcímét viselő néprajzi kiadványok, ekkor kezdődött a kolozsvári Magyar Filológiai, majd Magyar Nyelv és Kultúra Tanszékkel, 2002-től Magyar Néprajz és Antropológia Tanszékkel való együttműködés. A tanszék oktatóinak (Péntek János, Keszeg Vilmos, Tötszegi Tekla, Szikszai Mária, Szabó Árpád Töhötöm) kötetei jelentek meg a sorozatban, Marosvásárhelyen élő, marosvásárhelyi intézményekhez kötődő kutatók könyvei (Olosz Katalin folklorista 1967–1999 között, nyugdíjba vonulásáig a Román Akadémia marosvásárhelyi kutatóintézetének munkatársa; Barabás László néprajzkutató a Marosvásárhelyi Református Kántor-Tanítóképző Főiskola igazgatója; Gagy József néprajzkutató, antropológus a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem marosvásárhelyi karának oktatója), valamint magyarországi kutatók (Hála József, Magyar Zoltán) Erdélyhez kapcsolódó, erdélyi terepmunka eredményeként született írásai.

Az *Emberek és kontextusok* sorozat, a néprajz és antropológia tanszék doktori iskolája oktatóinak és hallgatóinak forrásközlő sorozata, 2008-ban indult. A sorozatszerkesztők Keszeg Vilmos és Szikszai Mária. Hogyan él a kultúra az emberek között, milyen szerepet tölt be abban a közegben, amelyben használják, azoknak a közösségeknek és azoknak az egyéneknek az életében, akik az adott kultúrát ismerik, élik? – ennek felmutatására vállalkozik ez a sorozat. A könyvek szerkezete szakít a megszokottá vált korábbi formával (bevezető tanulmány, szöveggözlés, jegyzetapparátus). Forrásközléssel kezdődnek, ezt követi a szaktanulmány és a jegyzetanyag. A köteteket hang- és/vagy szöveganyagot (eredeti források) tartalmazó DVD-melléklet egészíti ki, többdimenzióssá, színesebbé téve a könyvkiadás és a szakdiszciplína elvárásaihoz és lehetőségeihez alkalmazkodó textuális és vizuális reprezentációt.

A kiadó néprajzi kiadványait olvasva nyomon követhető a kutatási paradigmák és módszerek, a tematika bővülése. A néprajzi leírás helyett egyre nagyobb szerepe van a megértésnek és az értelmezésnek. Egy töredékeiben megragadott, időtlennek tekintett népi kultúra helyett a változó társadalom, a változó társadalmi kontextus, a megváltozó világkép, az aktuális problémák kerülnek előtérbe. A forrásközlés, a leírás, a

funkcionalizmus, a tipológia, a strukturalizmus, a szemiotika mellett megjelenik az antropológiai elméleti keret (gazdaságmentropológia, vallásantropológia, írásantropológia, beszélésantropológia), a szociálintropológia és a kulturális antropológia felé való eltolódás, módszerként pedig meghonosodik az egyéniségkutatás, az életrajzi módszer, a narratívakutatás, a mentalitásvizsgálat, a kontextusvizsgálat.

Tulajdonképpen két nagy paradigma látszik különválni. Az egyik a hagyományos szemléletet képviselve új területeken kezdeményezett kutatás elvégzése (székely kapuk adatainak összegyűjtése, mondák összegyűjtése és közzététele). Ezek a kötetek a hagyományos kultúra „időtlenységét”, survival elemeinek továbbélését jelzik, a 20. századi változások előtti korszakra vonatkozó adatokat gazdagítják. A másik szemléletmód képviselői körülhatárolt kutatást végeznek, problematizálnak, kiválasztanak egy terepet, egy korszakot, s ezen belül a változást vizsgálják. Ez utóbbiban erős történeti és társadalomnéprajzi, szociál- és kulturális antropológiai megközelítés érvényesül. A Mentor Kiadó mindkettőt felvállalja, nem kötelezi el magát egyetlen tudomány szemléleti vonal mellett.

A könyvek külalakja egyre igényesebb, a vizuális reprezentáció tekintetében a borítótervezők, képszerkesztők és a tördelő szerkesztők nevét is (András Gabriella és Orbán László, Forró-Bathó Éva, Biblia Attila és Fekete István) említeni kell. A néprajzi kötetek kiadói szerkesztői Szócs Katalin és Vida Erika.

A néprajz egyes részterületeit illetően megjelent tudomány- és kutatástörténeti írások a Mentor Kiadónál megjelent kiadványok közül többet is említenek. Pozsony Ferenc az erdélyi társadalomnéprajzi kutatásokat és eredményeket összegzi két tanulmányában (Pozsony 2001, Pozsony 2008), Gazda Klára a romániai magyar népművészetkutatás problémáiról, módszereiről és eredményeiről írt tanulmányt (Gazda 2001), Tánzos Vilmos pedig az erdélyi magyar vallási néprajzi kutatásokról írt, tudománytörténeti összefoglalót és bibliográfiát állított össze (Tánzos 2010).

Keszeg Vilmos *A romániai magyar néprajzkutatás egy évtizede. 1990–2001*⁵⁶ című tanulmányában a korszak könyvkiadási- és folyóirat-

⁵⁶ Keszeg Vilmos tanulmánya a Tánzos Vilmos – Tőkés Gyöngyvér által szerkesztett: *Tizenkét év. Összefoglaló tanulmányok az erdélyi magyar tudományos kutatások 1990–2001 közötti eredményeiről* című kiadvány első kötetében jelent meg. A marosvásárhelyi Mentor Kiadó tevékenységéről a 129–130. oldalakon olvashatunk (lásd Keszeg 2002).

hálózatát is számba veszi, a könyvkiadóknak a kutatások és gyűjtések kiadásában játszott szerepéről írva a Mentor Kiadó tevékenységét is említi. Írását Mohay Tamás tanulmánya: *Adatok és szempontok a romániai magyar néprajzi kutatás tizenkét évéhez*⁵⁷ egészíti ki.

A Keszeg Vilmos által bemutatott időszakban a szerző felhívja a figyelmet a szakszerűség kritériumának jelentőségére, arra, hogy a pályázati rendszerben támogatott könyvek esetében feltételként kellene megszabni a szakemberek általi, a szakdiszciplína elvárásai szerinti szerkesztést, szöveggondozást. Azóta tíz év telt el, és az erdélyi néprajzi könyvkiadásra vonatkozóan mind tartalmi, mind formai szempontból ma is érvényes, megoldatlan problémáról van szó. A Keszeg Vilmos által felvetett másik probléma a célközönség, az olvasók, a terjesztés problémája és mikéntje. A rendszerváltás előtt a néprajzi, népismereti kiadványok homogén olvasói réteget céloztak meg, 1990 után, a néprajzkutatás és az intézményhálózat (KJNT, múzeumok) újjászerveződésével a néprajzi kiadványok különböző finalitásokhoz és célközönséghez igazodva differenciálódtak. „Rétegei között élesen elhatárolódik a. a populáris kultúra népszerűsítését vállaló irodalom (antológiák, primér szövegek és vizuális objektumok megjelenítése, tananyagok, népszerűsítő olvasmányok, hely- és tájmonográfiák); b. a sajátos intézményi (turisztikai, gasztronómiai, területfejlesztési, termelői és forgalmazói, menedzseri stb. vállalkozások) elvárásokhoz igazodó alkalmazott etnográfiai irodalom; c. a tudományos célokat szolgáló, a szakmához szóló szakirodalom (forráskiadások, szaktanulmányok).” (Keszeg 2002: 145)

A Mentor Kiadó néprajzi kiadványai nagyrészt a Communitas Alapítvány támogatásával jelentek meg. A pályázati rendszerben világosan el kellene különíteni a különböző célközönséghez szóló, különbözőképpen „eladható”, tudományos és „piacos” könyveket, mert a pályázati felhívás, mely szerint az önismeretet szolgáló néprajzi, történelmi, helytörténeti, szociográfiai *jelleget* [kiemelés tőlem] alkotásokat támogatják, romániai magyar szerzők által magyar nyelven írt tudományos *jelleget* [kiemelés tőlem], illetve a tudomány terjesztését szolgáló műveket, ráadásul kizárólag nyomdaköltségre lehet pályázni, kész, megszerkesztett kézirattal – tehát a szerkesztői, szöveggondozói, tördelői, vagyis a nyomdai előkészítő

⁵⁷ Mohay Tamás tanulmánya ugyanennek a sorozatnak a harmadik kötetében jelent meg (lásd Mohay 2002).

munkálatokat, valamint a szerzői honoráriumot nem veszik figyelembe –, a szakszerűtlen, vagy kevésbé szakszerű, de jól eladható kiadványok megjelenésének, a magánkézben lévő könyvkiadók és nyomdavállalkozások gazdasági érdekeinek kedvezhet.

Egy erdélyi könyvkiadó tizennégy esztendőnyi néprajzi/antropológiai könyvtermésének áttekintésével, elemzésével, a felmerülő általános gondok és problémák bemutatásával a reprezentáció erejére, az intézmények és társadalmilag pozicionált egyének (szerzők, oktatók, kutatók, könyves szakemberek) hatalmára és felelősségére hívnám fel a figyelmet. Persze az én írásom is csupán egyfajta, személyes perspektívából történő reprezentációja valaminek, adalék egy korszak kultúra- és tudománytörténetéhez.

Szakirodalom

ALBERT Ernő

1973 *Háromszéki népballadák*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

1989 *Édesanyám sok szép szava. Ádám Joákimné Kurkó Julianna énekei*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

BÁLINT Dezső – KOVÁCS Piroska – BALÁZSI Dénes

2009 *Lámpások voltunk... Udvarhelyszéki pedagógusok élettörténete*. Sajtó alá rendezte OZSVÁTH Imola. (Emberk és kontextusok, 3.) Mentor Kiadó, Marosvásárhely

BARABÁS László

1998 *Forog az esztendő kereke. Sóvidéki népszokások*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely

2000 *Aranycsitkók, maszkurák, királynék. Erdélyi magyar dramatikus népszokások*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely

2009 *Akiket fog a figura. Farsangi dramatikus szokások, népi színjátékok Marosszéken*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely

BÍRÓ Donát

2000 *Szászrégeni kézműves mesterségek*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely

BURA László

1978 *Szatmári népballadák*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

CZÉGÉNYI Dóra – KESZEG Vilmos (szerk.)

2010 *A beteg ember. Betegségek, betegek és gyógyítók*. (Emberk és kontextusok, 4.) Mentor Kiadó, Marosvásárhely

DEMÉNY István Pál

1980 *Kerekes Izsák. Összehasonlító-tipológiai tanulmány.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

EGYED Ákos

1981 *Falu, város, civilizáció. Tanulmányok a jobbágyfelszabadítás és a kapitalizmus történetéből Erdélyben 1848–1914.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

FARAGÓ József

1970 *Fehér virág és fehér virágszál. Magyardécsei népmesék. Mesélte Balla János.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

1977 *Balladák földjén. Válogatott tanulmányok, cikkek.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

FARAGÓ József – NAGY Jenő – VÁMSZER Géza

1977 *Kalotaszegi magyar népviselet.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

GAGYI József

1998 *Jelek égen és földön. Hiedelem és helyi társadalom a Székelyföldön.* KAM-Regionális és Antropológiai Kutatások Központja–Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda

2004 *Örökített székelykapu. Környezetek, örökség, örökségesítés egy székelyföldi faluban.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely

2007 *Földosztók, önellátók, gyarapodók. A dekollektivizáció emberei.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely

2010 *Amire vágyunk, amitől félünk, amit remélünk.* Erdélyi Múzeum-Egyesület–Mentor Kiadó, Kolozsvár–Marosvásárhely

GAZDA Klára

1980 *Gyermekvilág Esztelneken.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

2001 A romániai magyar népművészetkutatásról. (Problémák, módszerek, eredmények.) In: KESZEG Vilmos (szerk.): *Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 9.* Kriza János Néprajzi Társaság. Kolozsvár, 83–120.

GRÁFIK Imre – TURBÉKY Dénes

2000 *Széki lakodalom.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely

GYÓRI Klára

1975 *Kiszáradt az én örömem zöld fája.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

HAJDÚ Farkas Zoltán

2001 *Székelyek és szászok. A kölcsönös segítség intézményei a székelyeknél és az erdélyi szászoknál.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely

HÁLA József

2003 *Hogyan gyűjtöttek elődeink? Néhány fejezet a magyar néprajz tudomány történetéből.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely

2006 *Kalataszeg vázolata. Régi írások és képek Kalotaszegről.* Gyűjtötte, válogatta, összeállította és a jegyzeteket írta HÁLA József. Mentor Kiadó, Marosvásárhely

HÁLA József – KECSKEMÉTI Tibor – VOIGT Vilmos

2004 *Kőpénzek. Mondák, költemények, énekek.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely

HORVÁTH István

1970 *Egy gyöngyszem, két gyöngyszem. Ózdi népmesék.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

IMREH István

1973 *A rendtartó székely falu. Faluközösségi határozatok a feudalizmus utolsó évszázadaiban.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

1979 *Erdélyi hétköznapiak 1750–1850. Társadalom- és gazdaságtörténeti írások a bomló feudalizmus időszakáról.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

1983 *A törvényhozó székely falu.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

IMREH Lajos

1985 *Sáska sógor. Imreh Lajos tréfás történetei.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

JAKAB Albert Zsolt

Romániai magyar néprajzi bibliográfia. <http://neprajzibibliografia.adatbank.transindex.ro/>

KALLÓS Zoltán

1970 *Balladák könyve.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

KESZEG Vilmos

1999 *Mezőségi hiedelmek.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely

2002 A romániai magyar néprajzkutatás egy évtizede. 1990–2001. In: TÁNCZOS Vilmos - TÓKÉS Gyöngyvér (szerk.): *Tizenkét év. Összefoglaló tanulmányok az erdélyi magyar tudományos kutatások 1990–2001 közötti eredményeiről II. kötet.* Scientia Kiadó, Kolozsvár, 119–170.

2004 *Aranyösszék népköltészete I–II. Népi szövegek, kontextusok.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely

- 2010 *Romániai magyar néprajzi könyvkiadás 1989 előtt.* <http://lexikon.adatbank.ro/tematikus/szocikk.php?id=50> (Közzététel: 2010.11.25.)
 KESZEG Vilmos (szerk.)
 2005/2006 *Specialisták. Életpályák és élettörténetek.* I–II. Scientia Kiadó, Kolozsvár
- KINDA István
 2010 *Ellenőrzött közösségek. Szabályok, vétkek és büntetések a moldvai csángó falvakban.* Erdélyi Múzeum-Egyesület–Mentor Kiadó, Kolozsvár–Marosvásárhely
- KISS Dániel
 2010 *Minden gyümölcse életemnek...* Sajtó alá rendezte BAJKÓ Árpád (Emberk és kontextusok, 5.) Mentor Kiadó, Marosvásárhely
- KOCSIS Rózsi
 1988 *Megszépült szegénység. Vallomások a gyermekkorról.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest
- KÓS Károly, dr.
 2000 *A Mezőség néprajza* I–II. Mentor Kiadó, Marosvásárhely
 KÓS Károly – SZENTIMREI Judit – NAGY Jenő
 1972 *Kászoni székely népművészet.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest
 1974 *Szilágysági magyar népművészet.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest
 1978 *Kis-Küküllő vidéki magyar népművészet.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest
 1981 *Moldvai csángó népművészet.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest
- KOVÁCS Piroška
 2000 *Székelykapuk Máréfalván.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely
- MADAR Ilona
 1998 *A Sóvidék vallásosságáról.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely
 2003 *A Sóvidék földművelése.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely
- MADAR Ilona – PUSZTAI János
 2004 *Atyha szokásvilága.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely
- MAGYAR Zoltán
 2005 *Népmondák a Kis-Küküllő mentén.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely
 2007 *Népmondák a Bekecsalján.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely
 2007 *Tetűbőr belezna. Ördögösfüzesi népmesék és egyéb történetek.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely
- 2008 *Így beszéltek Farkasok patakán. Tankó Fülöp Gyugyu történetei.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely

2009 *Szilágysági dekameron. Szilágysámsoni tréfás népi elbeszélések.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely

2009 *Hunyad megyei népmondák.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely
MOHAY Tamás

2002 Adatok és szempontok a romániai magyar néprajzi kutatás tizenkét évéhez. In: TÁNCZOS Vilmos – TÓKÉS Gyöngyvér (szerk.): *Tizenkét év. Összefoglaló tanulmányok az erdélyi magyar tudományos kutatások 1990–2001 közötti eredményeiről.* III. kötet. Scientia Kiadó, Kolozsvár, 37–64.

NAGY Olga

1974 *Hősök, csalókák, ördögök. Esszé a népmeséről.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

1976 *Széki népmesék.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

1978 *A táltos törvénye. Népmese és esztétikum.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

NAGY Ödön – HERMÁN János – NYITRAI Mózes

2001 *Palástban. Lelkészek szórványban.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely
OLOSZ Katalin

2003 *Víz mentére elindultam. Tudománytörténeti, népismereti írások.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely

PALKÓ Attila

1979 Tutajozás a Maroson. In: *Korunk Évkönyv 1979.* Korunk, Kolozsvár, 202–212.

1995 *Magyaró – Egy Felső-Maros menti falu évszázadai.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

PALKÓ Attila – ZSIGMOND József

1998 *Magyaró hétköznapijai. Népi foglalkozások, mesterségek.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely

PÉNTEK János

1979 *A kalotaszegi népi hímzés és szókincse.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

2003 *Népi nevek, népi hagyományok.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely

PÉNTEK János – SZABÓ Attila

1985 *Ember és növényvilág. Kalotaszeg növényzete és népi növényismerete.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

PÉTERFY László

2005 *Marosszék régi sírkövei.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely

POZSONY Ferenc

1984 *Álomvíz martján. Fekete-ügy vidéki magyar népballadák.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

1995 *Szeret vize martján. Moldvai csángó népköltészet.* (KJNT Könyvtára, 2.) Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár

2001 Társadalomnéprajzi eredmények Erdélyben. In: KESZEG Vilmos (szerk.): *Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 9.* Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 195–215.

2008 Az erdélyi magyar társadalom kutatásának eredményei. In: JAKAB Albert Zsolt – KESZEG Vilmos – SZABÓ Á. Töhötöm (szerk.): *Kultúrakutatások és értelmezések.* BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék–Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 157–222.

RÁDULY János

1975 *Kibédi népballadák.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

1979 *Elindultam hosszú útra. A kibédi Majlát Józsefné Ötvös Sára népballadáit.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

SALAMON Anikó (szerk.)

1979 *Így teltek hónapok, évek. Öt életrajz.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

SZABÓ Attila – PÉNTEK János

1976 *Ezerjófű. Etnobotanikai útmutató.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

SZABÓ Á. Töhötöm

2009 *Kooperáló közösségek. Munkavégzés és kapcsolatok a falusi gazdálkodásban.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely

SZABÓ Judit

1977 *Rózsa királyfi. Berekméri Sándor geryeszegi meséi.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

SZABÓ Sámuel

2009 *Erdélyi néphagyományok. 1863–1884.* Szabó Sámuel és gyűjtői körének szétszórt hagyatékát összegyűjtötte, szerkesztette, bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közzéteszi OLOSZ Katalin. Európai Folklor Intézet–Mentor Kiadó, Budapest–Marosvásárhely

SZIKSZAI Mária

2005 *Történetek története. Képiség és narráció a magasművészet és a népi kultúra között, avagy a homo narrans esete Szent Antallal.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely

2010 *Szövegek, képek, kultúrák. Két tanulmány a szakrális művészet és a vallásos élet területéről.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely

TAMÁSI Gáspár

1971 *Vadon nőtt gyöngyvirág*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

TÁNCZOS Vilmos

2010 Magyar vallási néprajzi kutatások Erdélyben. (tudománytörténeti összefoglaló és könyvészet). In: CZÉGÉNYI Dóra – KESZEG Vilmos – POZSONY Ferenc (szerk.): *Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 18. Oktatás, kutatás, intézmények Kolozsvárt*. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 13–116.

TÓFALVI Zoltán

1992 A sóvidéki fazekasság. *Néprajzi Látóhatár* I. (3–4) 169–193.

1996 *Sóvidéki népi fazekasság*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely

TÖTSZEGI Tekla

2009 *A mérai viselet változása a 20. században*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely

VÁCZY Leona (összeáll.)

1998 *Romániai magyar néprajzi könyvészet 1919–1944*. A Kriza János Néprajzi Társaság Értesítője VIII. (1–2) 1–32.

VÖÖ Gabriella

1981 *Tréfás népi elbeszélések*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

ZAKARIÁS Erzsébet

2000 *Asszonyélet Erdővidéken*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely

ZSIGMOND Erzsébet

1995 *Sírató. Életem panaszos könyve*. (Kriza János Néprajzi Társaság Könyvtára, 1.) Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár

ZSIGMOND József

1979 Havasolás. In: *Korunk Évkönyv 1979*. Korunk, Kolozsvár, 213–226.

ZSIGMOND József – PALKÓ Attila

1996 *Magyaró néphagyományyaiból*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely

MELLÉKLET

A Mentor Kiadó néprajzi/antropológiai kiadványai

1. ZSIGMOND József – PALKÓ Attila: *Magyaró néphagyományyaiból.* 1996.
2. TÓFALVI Zoltán: *Sóvidéki népi fazekasság.* 1996.
3. BARABÁS László: *Forog az esztendő kereke. Sóvidéki népszokások.* 1998.
4. PALKÓ Attila – ZSIGMOND József: *Magyaró hétköznapijai. Népi foglalkozások, mesterségek.* 1998.
5. MADAR Ilona: *A Sóvidék vallásosságáról.* 1998.
6. KESZEG Vilmos: *Mezőségi hiedelmek.* 1999.
7. KÓS Károly, dr.: *A mezőségi néprajza I-II.* 2000.
8. KOVÁCS Piroska: *Székelykapuk Máréfalván.* 2000.
9. BÍRÓ Donát: *Szászrégeni kézműves mesterségek.* 2000.
10. BARABÁS László: *Aranyesítkók, maszkurák, királynék. Erdélyi magyar dramatikus népszokások.* 2000.
11. GRÁFIK Imre – TURBÉKY Dénes: *Széki lakodalom.* 2000.
12. ZAKARIÁS Erzsébet: *Asszonyélet Erdővidéken.* 2000.
13. HAJDÚ Farkas Zoltán: *Székelyek és szászok. A kölcsönös segítség intézményei a székelyeknél és az erdélyi szászoknál.* 2001.
14. HÁLA József: *Hogyan gyűjtöttek elődeink? Néhány fejezet a magyar néprajztudomány történetéből.* 2003.
15. OLOSZ Katalin: *Víz mentére elindultam. Tudománytörténeti, népismereti írások.* 2003.
16. MADAR Ilona: *A Sóvidék földművelése.* 2003.
17. PÉNTEK János: *Népi nevek, népi hagyományok.* 2003.
18. MADAR Ilona – PUSZTAI János: *Atyha szokásvilága.* 2004.
19. KESZEG Vilmos: *Aranyosszék népköltészete I-II. Népi szövegek, kontextusok.* 2004.
20. HÁLA József – KECSKEMÉTI Tibor – VOIGT Vilmos: *Kőpénzek. Mondák, költemények, énekek.* 2004.
21. GAGYI József: *Örökített székelykapu. Környezetek, örökség, örökségésítés egy székelyföldi faluban.* 2004.
22. SZIKSZAI Mária: *Történetek története. Képiség és narráció a magasművészet és a népi kultúra között, avagy a homo narrans esete Szent Antallal.* 2005.

23. BERDE Károly: *Adatok Nagyenyed szellemi néprajzához az 1870–1920-as évekből. Összeállította és a bevezető szöveget írta Rancz Gyárfás Zsuzsanna.* 2005.
24. MAGYAR Zoltán: *Népmondák a Kis-Küküllő mentén.* 2005.
25. PÉTERFY László: *Marosszék régi sírkövei.* 2005.
26. *Kalataszeg vázolata. Régi írások és képek Kalotaszegről.* Gyűjtötte, válogatta, összeállította és a jegyzeteket írta Hála József. 2006.
27. TÉGLÁS István: *Dél-erdélyi hímes tojások.* 2006.
28. KESZEG Vilmos: *Egy Hir adás a' Késő Maradékhoz. 17–20. századi erdélyi toronygombiratok.* 2006.
29. KESZEG Vilmos: *Mezőségi hiedelmek.* 2006. II. kiadás
30. GAGYI József: *Földosztók, önellátók, gyarapodók. A dekollektivizáció emberei.* 2007.
31. MAGYAR Zoltán: *Népmondák a Bekecsalján.* 2007.
32. MAGYAR Zoltán: *Tetűbőr belezna. Ördöngösfüzesi népmesék és egyéb történetek.* 2007.
33. ANDRÁS Erzszi Erdei: *Kedvemre való, hogy meséljek.* Sajtó alá rendezte AMBRUS Judit. (Emberék és kontextusok, 1.), 2008.
34. BEREKMÉRI István Andrásé: *Minden poklokon keresztül.* Sajtó alá rendezte VAJDA András. (Emberék és kontextusok, 2.), 2008.
35. MAGYAR Zoltán: *Így beszéltek Farkasok patakán. Tankó Fülöp Gyuguu történetei.* 2008.
36. BÁLINT Dezső – KOVÁCS Piroska – BALÁZSI Dénes: *Lámpások voltunk... Udvarhelyszéki pedagógusok élettörténete.* Sajtó alá rendezte OZSVÁTH Imola. (Emberék és kontextusok, 3.), 2009.
37. TÖTSZEGI Tekla: *A mérrei viselet változása a 20. században.* 2009.
38. BARABÁS László: *Akiket fog a figura. Farsangi dramatikus szokások, népi színjátékok Marosszéken.* 2009.
39. SZABÓ Á. Töhötöm: *Kooperáló közösségek. Munkavégzés és kapcsolatok a falusi gazdálkodásban.* 2009.
40. MAGYAR Zoltán: *Szilágysági dekameron. Szilágysámsoni tréfás népi elbeszélések.* 2009.
41. SZABÓ Sámuel: *Erdélyi néphagyományok. 1863–1884.* Szabó Sámuel és gyűjtői körének szétszórta hagyatékát összegyűjtötte, szerkesztette, bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közzéteszi OLOSZ Katalin. 2009. (Az Európai Folklor Intézettel közös kiadvány)
42. MAGYAR Zoltán: *Hunyad megyei népmondák.* 2009.

43. SZIKSZAI Mária: *Szövegek, képek, kultúrák. Két tanulmány a szakrális művészet és a vallásos élet területéről.* 2010.
44. CZÉGÉNYI Dóra – KESZEG Vilmos: *A beteg ember. Betegségek, betegek és gyógyítók.* (Emberek és kontextusok, 4.), 2010.
45. KISS Dániel: *Minden gyümölcse életemnek...* Sajtó alá rendezte Bajkó Árpád. (Emberek és kontextusok, 5.), 2010.
46. GAGYI József: *Amire vágyunk, amitől félünk, amit remélünk.* (Az Erdélyi Múzeum-Egyesülettel közös kiadvány), 2010.
47. KINDA István: *Ellenőrzött közösségek. Szabályok, vétkek és büntetések a moldvai csángó falvakban.* (Az Erdélyi Múzeum-Egyesülettel közös kiadvány), 2010.

